

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
univerzitetnega programa**

**FILOZOFSKO – TEORETIČNI POGLEDI
NA DRŽAVO**

Martina Strahovnik

Ljubljana, april 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
univerzitetnega programa

FILOZOFSKO – TEORETIČNI POGLEDI NA DRŽAVO

Kandidatka: Martina Strahovnik
Številka indeksa: 04032484

Mentorica: doc. dr. Alenka Kuhelj

Ljubljana, april 2009

Povzetek

Pričujoči sestavek obravnava državo kot enega ključnih družbenih pojavov in konceptov, ki je bil skozi zgodovino svojega obstoja predmet mnogih raziskav različnih teoretikov, od humanistov, filozofov, politologov, sociologov itd. Država je politična tvorba, ki predstavlja združenje ljudi ter ima dejansko oblast nad določenim geografskim področjem. Praviloma obstaja na geografsko določenem ozemlju, nad katerim ima država legalno oblast. Znotraj tega ozemlja se nahajajo osebk, ki imajo status državljanov. Različni teoretiki državo pojmujejo kot neko pravno združitev ali pravno organizacijo ljudi. Predvsem se različni pogledi nanašajo na moderno državo, ki se v zadnjem času, predvsem pod vplivom globalističnih teženj, neokorporativizma in neoliberalizma transformira oziroma preoblikuje v postmoderno državo. Zanima nas torej kako se je država razvijala skozi zgodovino, torej od Platonove idejne države pa vse do današnje postmoderne države.

Ključne besede: država, teorija, globalizacija, postmoderna država

Summary

The composition treats a country as a basic social phenomenon and a concept that was a subject of many researches by different theorists, humanists, philosophers, politologists and sociologists through the history of its existence. A country is a political formation that represents a union of people and it has got an actual authority over particular geographical area. It exists on a defined geographical area over which a country has got a legal authority. People within that area have got a citizens status. Different theorists consider a country as a legal union or a legal organization of people. Nowadays different views refer to a modern country that is, influenced by globalistic interests, neo corporatism and neo liberalism, slowly transforming into a post-modern country. We are interested in a development of a country through the history from the Platon's idea of a country to a today's post-modern country.

Keywords: a country, a theory, globalization, a post-modern country

KAZALO

POVZETEK.....	ii
SUMMARY.....	iii
1 UVOD	1
1.1 Izhodišče diplomskega dela	1
1.2 Namen in cilji	2
1.3 Metode dela	2
1.4 Struktura diplomskega dela	2
2 OPREDELITEV POJMA DRŽAVE	4
2.1 Etimološki pogled na pojem države.....	5
2.2 Klasična definicija države	5
2.3 Bistveni znaki države	6
2.3.1 Državno ozemlje	6
2.3.2 Prebivalstvo.....	7
2.3.3 Pravna urejenost države	7
2.3.4 Organi države	8
2.3.5 Suverenost države	8
3 TEORETIČNI POGLEDI NA DRŽAVO	9
3.1 Država kot ideja.....	9
3.1.1 Platonov pogled	9
3.1.2 Heglov pogled.....	10
3.2 Pogodbene teorije o državi	10
3.2.1 Hobbes-ov pogled.....	11
3.2.2 Locke-ov pogled	12
3.2.3 Rousseau-jev pogled	13
3.3 Biološka teorija o državi	14
3.3.1 Organicistična teorija.....	14
3.3.2 Teorija o neenakosti in boju med rasami.....	15
3.3.3 Evolucijska teorija	15
3.3.4 Sociobiologija.....	16
3.3.5. Povzetek biološke teorije države	16
3.4 Sociološko - filozofske teorije o državi	17
3.4.1 Saint-Simonov pogled	17
3.4.2 Montesquieujev pogled	17
3.4.3 Webrov pogled	18
3.4.4 Marxov pogled.....	19
3.4.5 Povzetek sociološko – filozofskih teorij	20
3.5 Radikalno – kritični pogled na državo	21
3.5.1 Radikalni anarhizem	21
3.5.2 Utilitaristična utemeljitev države	21
3.5.3 Princip pravičnosti po H.L.A. Hart-u.....	22
3.5.4 Leninov pogled	22
3.5.5 Instrumentalistična teorija.....	23

3.5.6 Povzetek radikalno - kritičnih pogledov na državo	Napaka! Zaznamek ni definiran. ²³
3.6 Totalitarni pogledi na državo	24
3.6.1 Fašizem.....	24
3.6.2 Nacizem.....	24
3.6.3 Komunizem	25
3.7 Moderna pravna teorija o državi.....	25
3.7.1 Teorija pravne države po Kelsnu.....	25
3.7.1.1 Država kot pravni red	26
3.7.1.2 Država kot problem pravnega pripisovanja.....	Napaka! Zaznamek ni definiran. ²⁶
3.7.1.3 Država kot aparat uradniških organov	26
3.7.1.4 Teorija države kot pravna teorija.....	27
3.7.1.5 Državna oblast kot učinkovitost pravnega reda	Napaka! Zaznamek ni definiran. ²⁷
3.7.1.6 Povzetek Kelsnove teorije države	28
3.7.2 Teorija pravne države po Jellineku	28
3.8 Solidaristični pogledi na državo.....	29
3.8.1 Teoretiki solidarističnih pogledov na državo.....	29
3.8.1.1 Kingov pogled	29
3.8.1.2 Wollinov pogled	29
3.8.1.3 Andrsenov pogled.....	30
3.8.1.4 Marshallov pogled	30
3.8.1.5 Glazerjev pogled	31
3.8.1.6 Robsonov pogled	31
3.8.2 Kritike solidarističnih pogledov na državo.....	31
3.8.2.1 Hamerbasova kritika	31
3.8.2.2 Illichova kritika.....	31
3.8.3 Pozitivne ocene solidarističnih pogledov na državo.....	Napaka! Zaznamek ni definiran. ³²
3.8.3.1 Kingova ocena.....	32
3.8.3.2 Howeova ocena	32
4 FILOZOFSKI POGLEDI NA DRŽAVO	33
4.1 Pluralistični pogledi na državo.....	33
4.2 Neokorporativistični pogledi na državo	33
4.3 Globalistični pogled na državo.....	34
4.3.1 Pojem in pojav globalizacije.....	34
4.3.1.1 Prvine globalizacije.....	34
4.3.2 Globalizacija in razvoj države.....	35
4.3.3 Kritika globalizacije	36
4.3.4 Pozitivna ocena globalizacije.....	36
4.4 Neoliberalistični pogled na državo	36
4.4.1 Pojem in pojav neoliberalizma	36
4.4.2 Neoliberalizem in razvoj države.....	37
4.4.3 Povzetek neoliberalnega pogleda na državo	38
4.5 Primerjava nacionalne države in globalne države	Napaka! Zaznamek ni definiran. ³⁸

4.5.1 Prvi pogled	39
4.5.2 Drugi pogled.....	39
4.5.3 Tretji pogled	39
4.6 Filozofski pogled na postmoderno državo	40
4.6.1 Postmoderna država in javna uprava	40
4.6.2 Postmoderna država in politika	41
4.6.3 Postmoderna država in njena suverenost.....	41
4.6.4 Postmoderna država in globalizacija.....	42
5 ZAKLJUČEK	43
LITERATURA	46
VIRI	50
SEZNAM TABEL	51
IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA.....	52

1 UVOD

Država je politična tvorba, ki predstavlja združenje ljudi ter ima dejansko oblast nad določenim geografskim področjem. Država je nastala predvsem iz političnih nagibov. Če politiko razumemo kot željo po usmerjanju in obvladovanju družbenega življenja, potem je država kot organizacija oblasti najprimernejše sredstvo s katerim je mogoče uresničiti politične cilje. Država je v večji ali manjši meri gonilna sila razvoja oziroma središče družbenega razvoja.

1.1 IZHODIŠČE DIPLOMSKEGA DELA

V diplomski nalogi želim predstaviti oziroma prikazati različne teorije in poglede o državi kot enem temeljnih družbenih konceptov, saj obstaja množica definicij, teorij in opredelitev, ki se med seboj pomembno razlikujejo. Pojem države je že od nekdaj zanimal številne družboslovce in humaniste, naj naštejemo nekaj izmed njih: Konfucij, Platon, Aristotel, Hegel, Weber, Lenin, Marx, Engels pa vse do modernih in postmodernih teoretikov. Pri prebiranju teorij in definicij države, ki so jih spisali prej naštetih avtorji pa je vsem skupno to, da državo pojmujejo kot neko pravno združitev ali pravno organizacijo ljudi.

Na začetku bom podrobno predstavila klasično definicijo države, ki je naslednja: Država praviloma obstaja na geografsko določenem ozemlju, nad katerim ima država legalno oblast. Znotraj tega ozemlja se nahajajo osebnosti, ki imajo status državljanov. Država ima v primerjavi z drugimi združenji na istem ozemlju statusno vodilno³⁶⁰ oziroma prevladujočo vlogo, ker zahteva, da so ji vse druge organizacije znotraj njenih meja podrejene. Država je suverena, če ima popoln nadzor nad ozemljem in vsem dogajanjem v državi. Država je notranje neodvisna, če ima nadzor nad notranjim dogajanjem in je zunanje neodvisna, če ji druge države priznavajo posebnost. Država je tudi vir pravnega reda, pravila njenega delovanja so kodificirana. Ključna naloga države je zagotavljanje skupnega dobrega za vse državljane.

Za definicijo države bom podrobno opredelila bistvene znake pojma države, ki so naslednji (tu se bom predvsem naslonila na znake pojma države, ki jih je v svojem delu Država opredelil dr. Pitamic):

1. *državno ozemlje* ; to je tisto ozemlje kjer se izvršujejo pravila neke organizacije (v tem primeru države)
2. *prebivalstvo*; to so posamezniki, ki živijo na določenem ozemlju in sprejmejo pravila delovanja na nekem točno določenem ozemlju
3. *pravo*; to je znak, ki razlikuje državo od drugih človeških organizacij (npr. verske, družbene, cerkvene organizacije imajo drugo skupno podlago)
4. *organi države*; država ne more funkcionirati, če ni organov oblasti oziroma državnih organov, ki izvršujejo pravo in izvajajo sankcije

5. *suverenost države*; pomeni, da je država na svojem ozemlju najvišja, najmočnejša, izvirna in neodvisna organizacija.

1.2 NAMEN IN CILJI

V prvi vrsti je namen moje diplomske prikazati teorije države skozi različna obdobja zgodovine. V vsakem sklopu teorij, ki zajemajo po nekaj avtorjev in njihove teorije bom zapisala njihovo pojmovanje države, kot političnega in pravnega instituta. Poiskala bom tudi morebitne stične točke pa tudi mnenja v katerih se najbolj razhajajo, ko opredeljujejo svoj koncept države. Po podrobnem študiju teoretikov modernih držav in postmodernih držav lahko že na samem začetku pisanja diplomskega dela zapišem, da se je potrdila hipoteza, ki sem jo postavila v uvodu. In sicer, da je vsem teoretikom skupno to, da *državo pojmujejo kot neko pravno združitev ali pravno organizacijo ljudi*.

1.3 METODE DELA

V diplomski nalogi bom za preverjanje hipoteze uporabila naslednje metode:

- ✓ v ANALIZO SEKUNDARNIH VIROV sodijo knjige, strokovno gradivo in članki
- ✓ ANALIZA PRIMARNIH VIROV zajema študij zakonov, pravilnikov
- ✓ ANALIZA INTERNETNIH VIROV pa vključuje pregled člankov pridobljenih na spletnih straneh in podatkov, ki so objavljeni na straneh državnih institucij

1.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomsko nalogo sestavlja pet tematskih poglavij.

Prvo poglavje vsebuje uvod, ki govori na splošno o tematiki diplomske naloge. Tukaj je jedrnato predstavljeno, kaj je temelj pričujočega diplomskega dela. To je predstavitev različnih teorij o državi kot o enem temeljnih družbenih konceptov. Podana je klasična definicija države in bistveni znaki države kot so: ozemlje, prebivalstvo, pravo, organi države in suverenost države. Pojasnjen je tudi namen in cilj diplomske naloge ter uporabljene metode pri izdelavi le-te.

Drugo poglavje je v celoti namenjeno natančni opredelitvi pojma države. Pojasnjeno je od kod natančno izvira beseda država. V slovenskem jeziku beseda država označuje stanje, območje ali posest. Sledi klasična definicija države, ki jo je v svojem delu Država opredelil in zapisal dr. Leonid Pitamic. Natančno so pojasnjeni tudi bistveni znaki države. Kaj vsak izmed njih doprinese k oblikovanju in razvoju države kot temeljnega družbenega koncepta.

Tretje poglavje je namenjeno predstavitvi teoretičnih pogledov na državo. V prejšnjem poglavju so bile navedene značilnosti države iz katerih lahko sklepamo, da je država izjemno pomemben družbeni pojav, ki je vselej vzbujal veliko zanimanje pri različnih filozofih, sociologih in politologih in iz tega izjemnega zanimanja je nastalo mnogo teoretičnih in filozofskih izhodišč. V tem poglavju je predstavljenih nekaj najbolj izpostavljenih pogledov na državo in teorij, s poudarjenim pogledom na moderno državo.

Četrto poglavje vsebuje filozofske poglede na moderno in postmoderno državo. V poglavju je zapisano kako pluralizem, neokorporativizem in globalizacija vplivajo na preobrazbo moderne države v postmoderno državo. Podana je tudi primerjava med nacionalno in globalno državo. Na koncu pa še filozofski pogled na razvoj postmoderne države. Zapisana je analiza o tem kako javna uprava, politika, suverenost in globalizacija vplivajo na transformacijo moderne države v postmoderno.

Peto poglavje pa predstavlja zaključek. Tukaj so podane temelje ugotovitve, ki so se razvijale in nastale tekom pisanja diplomskega dela.

2 OPREDELITEV POJMA DRŽAVE

Država je starodavna človeška institucija, ki se je začela pojavljati pred 10 000 leti, ko je nastala Mezopotamija, prva t.i. agrarna država. Pred približno 4 000 leti se pojavijo prvi zapisi o nastanku Kitajske, ki je država z visoko razvito birokracijo, ki jo je razvijala skozi tisočletja pa vse do danes. V Evropi pa se je moderna država razvila 400 do 500 let nazaj, ko so se oblikovale francoska, španska in švedska monarhija. Te države so imele oblikovano močno vojsko, učinkovit državni aparat, ki se je predvsem ukvarjal s pobiranjem davkov. Te države so imele močno centralizirano oblast nad ozemljem, ki so ga posedovale. Razvoj in vzpon teh držav je baziral predvsem v njihovi sposobnosti zagotavljanja reda, varnosti, pravne varnosti in lastninskih pravic, kar je bila osnova za razvoj in vzpon »modernega sveta«, ki je močno povezan z ekonomsko teorijo.

Države opravljajo številne funkcije oziroma morajo svojim državljanom zagotavljati vrsto pravic. Naj jih naštejemo samo nekaj: obramba države, vzpostavitev pravnega reda, zagotavljanje lastninske pravice, skrb za zdravje državljanov, šolstvo, finančna funkcija, redistributivna funkcija oziroma funkcija prerazdelitve dohodka, zaščita okolja, zaščita nezaposlenih in socialno ogroženih itd. Enaka prisilna oblast državi dovoljuje, da varuje lastninske pravice svojih državljanov in jim hkrati zagotavlja javno varnost. Monopol legitimne oblasti, ki jo izvajajo države, dovoljuje državljanom, da se izognejo temu kar je Hobbes strnjeno zapisal v svojem znamenitem citatu: »War of every man against every man« ali v prevodu »Vojna vseh proti vsem«. Iz citiranega lahko sklepamo zakaj prihaja v današnjem času do tako hudih konfliktov in vojn na mednarodni ravni. Naloga moderne politike, ki vodi sodobne države je, da kroti moč države. Kajti naloga moderne države je usmerjanje aktivnosti v smeri ureditve pravne države in spoštovanja pravnega reda. (po Fukuyami, 2004, 1-18)

Država je v svoji sedanji obliki razmeroma nova tvorba, čeprav sega politično konstituiranje družbe v zelo oddaljeno zgodovino. O moderni državi lahko govorimo, vsaj v Evropi, šele od 16. stoletja dalje. Ta »novodobna država« se od fevdalnega sistema oblasti, za katerega je bila značilna ozemeljska razdrobljenost, z mnogimi oblastnimi središči, s poudarjanjem osebne oblasti posameznih fevdalcev, razlikuje prav po centralizaciji državne oblasti, ki jo je bilo mogoče doseči z vladarskim absolutizmom, v katerem je monarh postal edini nosilec politične moči. Monarh oziroma njegov državni aparat so obvladovali celotno državno ozemlje in na njem živeče prebivalstvo. Kar je omogočalo oblikovanje enotnega trga oziroma gospodarskega prostora, kar je bil nujen pogoj za razvoj kapitalizma. Novodobna teorija je postavila jasno razmejitev med področjem javne prisiljujoče oblasti in civilno družbo kot prostorom, v katerem se uveljavljajo zasebni interesi. (po Pereniču, 2007, str.11-17)

2.1 ETIMOLOŠKI POGLED NA POJEM DRŽAVE

V nadaljevanju bo predstavljen izvor besede država in podrobno opisana klasična definicija države.

Etimološki pogled na pojem države nam pove, da ima beseda država v germanskih in romanskih jezikih izvor v latinski besedi status, ki označuje stanje, položaj, lastnost ali razmerje, s čimer se je prvotno označevalo stanje kakšne dežele ter njene pravne ureditve oziroma organizacije. Beseda status je v preteklosti označevala tudi družbeni položaj vplivnih (vladajočih) družbenih stanov, pa tudi pravno ureditev skupnosti. V starejših časih se je v skladu z grško in rimsko tradicijo država označevala tudi s pojmi, kot so politea, polis, res publica, civitas, imperium, regnum itd. Sodobne oznake za državo v omenjenih tujih jezikih izvirajo predvsem iz besede status – state (angl.), état (franc.), stato (ital.), estado (špan.). Staat (nem.). Slovenska beseda država v svojem izvornem pomenu označuje stanje, območje ali posestvo, pri čemer lahko že iz samega izvora te besede (držati) sklepamo, da beseda država po srednjeveškem izročilu označuje tudi določeno oblast, imperium (na primer monarha nad podložniki), hkrati pa se seveda v sodobnem času povezuje z izpeljankami, kot so državljani, državljanstvo, državnik itd.

2.2 KLASIČNA DEFINICIJA DRŽAVE

Iz zgoraj navedenih pomenov besede država torej vidimo, da se ta beseda navezuje predvsem na pojme, kot so stanje, posedovanje, organizacija in oblast. Seveda pa opredelitev države ne izhaja zgolj iz teh etimoloških prvin, pač pa je predvsem plod stoletnega preučevanja različnih držav ter različnih teorij o državi. Zato lahko rečemo, da je država posebna oziroma specifična organizacija družbene oblasti, ki se razteza nad določenim prebivalstvom na določenem ozemlju. To ustreza tako imenovani klasični opredelitvi pojma države, ki jo je za slovenski prostor zelo dobro povzel in priredil dr. Pitamic.

Država praviloma obstaja na geografsko določenem ozemlju, nad katerim ima država legalno oblast. Znotraj tega ozemlja se nahajajo osebnosti, ki imajo status državljanov. Država ima v primerjavi z drugimi združenji na istem ozemlju statusno vodilno oziroma prevladujočo vlogo, ker zahteva, da so ji vse druge organizacije znotraj njenih meja podrejene. Država je suverena, če ima popoln nadzor nad ozemljem in vsem dogajanjem v državi. Država je notranje neodvisna, če ima nadzor nad notranjim dogajanjem in je zunanje neodvisna, če ji druge države priznavajo posebnost. Država je tudi vir pravnega reda, pravila njenega delovanja so kodificirana. Ključna naloga države je zagotavljanje skupnega dobrega za vse državljane. (po Pitamicu, 1996, str. 18-32)

2.3 BISTVENI ZNAKI DRŽAVE

Bistveni znaki države so naslednji:

1. *državno ozemlje* ; to je tisto ozemlje kjer se izvršujejo pravila neke organizacije (v tem primeru države).
2. *prebivalstvo*; to so posamezniki, ki živijo na določenem ozemlju in sprejmejo pravila delovanja na nekem točno določenem ozemlju.
3. *pravo*; to je znak, ki razlikuje državo od drugih človeških organizacij (npr. verske, družbene, cerkvene organizacije imajo drugo skupno podlago).
4. *organi države*; država ne more funkcionirati, če ni organov oblasti oziroma državnih organov, ki izvršujejo pravo in izvajajo sankcije.
5. *suverenost države*; pomeni, da je država na svojem ozemlju najvišja, najmočnejša, izvirna in neodvisna organizacija.

2.3.1 Državno ozemlje

Državno ozemlje je natančno določen prostor, na katerem živijo prebivalci in kjer država uveljavlja svojo oblast. Gre za tridimenzionalni prostor: površina zemlje (kopno in vode), zračni prostor in podzemlje. Meje državnega ozemlja morajo biti natančno določene predvsem zaradi lažjega izvrševanja državne oblasti.

Kopno posamezne države določajo naravne meje (gorske verige, vodni tokovi) ali pa umetne meje (obmejni kamni, železne mreže, zidovi itd), ki so določene z mednarodnimi pogodbami ali mednarodnimi običaji. Posebna pravna pravila veljajo za urejanje meja na vodnih površinah, jezerih, rekah in morju. Obmorskim državam pripada obalno morje, ki zajema notranje morske vode, ter teritorialno morje, ki sega od roba notranjih voda.

Zračni prostor nad zemeljsko površino (kopnim in obalnim morjem) je načeloma neomejen, dejansko pa sega državna oblast do tiste višine, ko je zračni prostor še mogoče z modernimi tehničnimi sredstvi učinkovito nadzirati in varovati.

Tudi *podzemlje* je načeloma neomejeno in sega do središča zemlje, v resnici pa sega državna oblast do tiste globine, do katere je mogoče seči pri izkoriščanju naravnih bogastev.

Ozemeljske meje se v moderni državi natančno določajo, do kod velja pravni red posamezne države oziroma do kod sega njena oblast. Danes pomen državnih meja postopoma slabi, vsaj tam, kjer se zaradi povezovanja oblikuje enoten gospodarski in politični prostor (primer takega povezovanja je Evropska unija) in se kot vrednota tega povezovanja poudarja svoboda gibanja. Pri tem pa se v celoti ohranja pomen državnih meja v odnosu do držav, ki niso vključene v tak prostor, in poudarja se odgovornost države za varovanje meja ter nadzor nad nezaželenimi migracijskimi tokovi.

2.3.2 Prebivalstvo

Prebivalstvo države sestavljajo ljudje, ki so na ozemlju države trajno ali začasno podrejeni posamezni državni oblasti. S pravnega vidika sestavljajo prebivalstvo državljani in tujci. Državljanstvo je trajna vez posamezne osebe z državo in njenim pravnim redom. To vez lahko označimo kot posameznikov pravni položaj, sestavljen iz pravic in dolžnosti, ki jih država priznava državljanu. Prevladujeta dva kriterija za pridobitev državljanstva: odločilna sta kraj rojstva (*jus soli*) ali pa država staršev, ne glede na kraj rojstva (*jus sanguinis*). Državljanstvo je mogoče dobiti tudi z naturalizacijo: državljanstvo pridobi oseba, ki sicer ne izpolnjuje nobenega prej navedenega kriterija, toda dalj časa živi na ozemlju države in izpolnjuje še nekatere druge pogoje. Čeprav je državljanstvo vez med posameznikom in državo, ki mu podeli državljanstvo, so državljani držav, ki sestavljajo Evropsko unijo, v skladu z določbami Maastrichtskega sporazuma obenem tudi evropski državljani, s pravicami in dolžnostmi, ki jim jih zagotavlja ta sporazum.

Personalni element države tvori njeno celotno prebivalstvo, a za nastanek in delovanje države je še posebej pomemben tisti del prebivalstva, ki ga označuje pojem narod. Kljub temu, da ni enotne opredelitve naroda, lahko kot njegove dovolj objektivne lastnosti navedemo raso, jezik, vero, kulturo, skupno preteklost, skupno zavest o obstoju in bistvenih lastnostih. Vsak razvit narod se želi uveljaviti kot poseben politični subjekt, ki je sposoben samostojno urediti svoje družbeno in politično življenje in tako uresničiti svoje najpomembnejše interese.

2.3.3 Pravna urejenost države

Za razvoj modernih držav je zelo pomembna pravna urejenost le-teh. Kajti država ne more delovati, če nima jasno zapisanih pravil v katerih so nedvoumno kodificirane pravice in dolžnosti po katerih se morejo ravnati prebivalci države. Države si torej ne moremo zamisliti brez ustreznega sistema pravil, ki na eni strani omogoča oblikovanje države kot posebne organizacije, v kateri je potrebno določiti vloge oziroma pristojnosti ljudi, ki to organizacijo sestavljajo, njihove medsebojne odnose, sredstva, ki so jim na razpolago za opravljanje državne dejavnosti; na drugi strani pa ta sistem pravil določa odnos države do prebivalstva. V družbi so se razvile različne vrste družbenih pravil. Za izoblikovanje državne organizacije in za uresničevanje njene temeljne funkcije – usmerjanje družbe k določenim ciljem – se je morala izoblikovati posebna vrsta družbenih pravil – to so pravna pravila. Oba pojava sta med seboj tesno povezana in soodvisna. Vsaj za moderno družbo lahko ugotovimo, da je država najpomembnejši oblikovalec prava. Njeni organi ustvarjajo najpomembnejše splošne pravne akte (*vire prava*), s katerimi postavljajo obvezne modele ravnanja in obnašanja v posamezni družbi, in tudi na tiste posamične upravne akte (pravne in sodne odločbe), ki so temeljnega pomena za vsakdanje uporabljanje prava. Država s prisilnimi sredstvi, ki so ji na voljo kot najmočnejši organizaciji v družbi, zagotavlja učinkovitost prava. Učinkovitost prava sicer ne temelji zgolj na prisili, toda brez nje bi bilo pravo razorožen normativni red, izginila bi njegova prednost v primerjavi z drugimi družbenimi normativnimi sistemi.

2.3.4 Organi države

Država ne more delovati, če ni organov oblasti oziroma državnih organov, ki izvršujejo pravo in izvajajo sankcije. Moderna država je obsežna in zapletena organizacija, sestavljena iz številnih državnih organov, se pravi organizacijskih enot, ki so jim zaupane posamezne državne funkcije. Pravice in dolžnosti, ki jih ima posamezni državni organ, morajo biti natančno določene in razmejene in sicer z namenom, da ljudje, ki so zaposleni v državnih organih (državni uslužbenci, uradne osebe) in državljani, ki pridejo v stik z njo, točno vedo katere pravice in dolžnosti ima posamezni državni organ. Vsakemu organu morajo določiti njegovo pristojnost, in sicer stvarno in krajevno. Stvarna pristojnost pomeni vsebinsko opredelitev zadev, o katerih sme in mora odločati posamezni državni organ. Krajevna pristojnost določa območje, na katerem državni organ uresničuje svojo stvarno pristojnost. Državne organe, upoštevajoč njihovo sestavo, način odločanja, njihove pristojnosti, način njihovega oblikovanja in še nekatere druge značilnosti, lahko razdelimo na več načinov; in sicer na število oseb, ki v posameznem organu odločajo (enoosebne, večosebne). Po načinu kako pridejo ljudje na položajev državnih organih (voljeni, postavljeni). Pomembna je tudi delitev glede na funkcijo oziroma dejavnost državnih organov (in sicer zakonodajni, upravni in sodni organi).

Kljub svoji razvejanosti in različnosti morajo državni organi tvoriti enotno in notranje usklajeno organizacijo, saj je le tako mogoče doseči učinkovito opravljanje državnih funkcij. Jasno morajo biti določeni odnosi nadrejenosti in podrejenosti, torej hierarhični odnosi med organi in s tem tudi njihova odgovornost za sprejemanje in udejanjanje državnih odločitev.

2.3.5 Suverenost države

S pojmom suverenosti označujemo dejstvo, da je država na svojem ozemlju najvišja, najmočnejša, izvirna in neodvisna organizacija. Sodobne teorije o suverenosti razlikujejo med notranjo in zunanjo suverenostjo.

Notranja suverenost pomeni, da državna organizacija kot najmočnejša družbena organizacija na svojem ozemlju nemoteno izvaja oblast nad svojim prebivalstvom, samostojno določa svojo zgradbo, vrsto državnih organov, njihove pristojnosti in postavlja obvezna pravila za ravnanje ljudi, ki so ji podrejeni. Zgolj njej je prepuščeno, da na organiziran in predvidljiv način posega v družbena nasprotja, da usmerja družbo k določenim politično postavljenim ciljem. Pri tem ne dopušča nobeni organizaciji, da bi postala njena neobvladljiva konkurenca pri vodenju družbe in reševanju družbenih problemov.

Zunanja suverenost pa zagotavlja državi neodvisnost v razmerju do drugih držav oziroma mednarodne skupnosti. Neodvisnost se kaže v tem, da ji ne more nihče vsiljevati obveznosti, na katere sama ne pristane. To pa ne pomeni, da se država sama ne more odreči delu svoje zunanje suverenosti in njeno izvrševanje prenesti na mednarodno ali naddržavno organizacijo.

3 TEORETIČNI POGLEDI NA DRŽAVO

Država je središče političnega dogajanja. Če je smisel politike v usmerjanju družbe k določenim ciljem, potem je država najprimernejša in najučinkovitejša organizacija za uresničevanje tega smisla. Brez nje bi bilo to življenje neorganizirano, neučinkovito in v veliki meri prepuščeno golim naključjem ter neobvladljivim konfliktom. Učinkovitost države izhaja iz dejstva, da država razpolaga s sredstvi fizičnega prisiljevanja, ki jih uporablja zato, da prisili ljudi k določenemu obnašanju in ravnanju. Za doseganje svojih ciljev pa država ne uporablja zgolj represivnih sredstev, predvsem v modernih demokratičnih državah se kaže njeno prizadevanje, da bi bila vse manj represivna. Vendar na splošno lahko rečemo, da ostaja lastnost države kot javne prisiljujoče oblasti, še vedno njena osrednja in specifična lastnost. Za moderne države je značilna njena birokratična institucionalizacija, ki se ponaša z relativno veliko stopnjo racionalnosti in predvidljivosti. Torej lastnostmi, ki ustrezajo sodobnemu gospodarskemu delovanju, kajti z ekonomskega vidika je pravna država predvsem organizacijska shema svobodnega trga.

Iz že doslej navedenih značilnosti države lahko rečemo, da je država osrednji in izjemno pomemben družbeni pojav. Pojav, ki je vselej vzbujal bogato miselno odzivanje in iz katerih je nastalo mnogo različnih filozofsko – teoretičnih izhodišč. Država je bila in je še predmet filozofskega, sociološkega, politološkega in pravnega raziskovanja. Filozofsko – teoretična raziskovanja ne pomenijo zgolj soočanje z obstoječo organizacijo oblasti ampak so, še posebej v moderni dobi, vplivala tudi na spreminjanje organizacijske podobe države ter realno dojetje njene vloge v družbenih odnosih.

V nadaljevanju bo predstavljenih nekaj najbolj izpostavljenih in znanih filozofsko – teoretičnih pogledov na državo. Poudarek bo na pogledu na moderno državo.

3.1 DRŽAVA KOT IDEJA

3.1.1 Platonov pogled

Z državo kot idejo se je ukvarjala filozofija. Antični filozofi, najvidnejši predstavnik je bil Platon, so izhajali iz temeljne ugotovitve, da bistvo države ni v empirični resničnosti, temveč je država samostojna duhovna tvorba, v realnem svetu pa je moč najti le njen odsev. Platonovo pojmovanje države je bilo tudi zaradi njegovih slabih izkušenj z državo, idealistično. Tako je zasnoval najboljšo obliko države, ki v največji možni meri odraža umno in dobro ureditev idejnega sveta. Država naj bi bila utelešenje pravičnosti oziroma iustitia distributiva. To pomeni, da naj bi v državi vsak dobil vlogo, ki bi bila zanj glede na naravo in umske sposobnosti najbolj primerna. V idejni državi naj bi bili ljudje razdeljeni v tri skupine:

- proizvajalci (npr. kmetje, trgovci)
- čuvarji (vojaki in vladarji)
- filozofi

Pri tem mora vsak posameznik dojeti svoj družbeni položaj in obenem potrebo po podrejanju. Idealna država bo dosegla svoj cilj z natančnim določanjem moralno utemeljenih, toda strogo zavezujočih pravil. Za udejanjanje tega ideala je bistvenega pomena vzgoja državljanov.

Gornjo razlago je Platon podkrepil s prisposodbo ladje (države), katere lastnik je naglušni in kratkovidni kapitan (ljudstvo), ki se da od številnih pomorščakov (politikov) pregovoriti, da so prav oni primerni za krmarjenje ladje, čeprav nobeden od njih ne more dokazati, da se je večine plovbe ali navigacije (državništva) tudi v resnici naučil. Zato številni krmarji nenehno opijanjajo kapitana (obljubljajo ljudstvu) in se medsebojno klevetajo in tepejo (boj za oblast), da bi le smeli, pa čeprav le za trenutek, dokazati, da znajo voziti ladjo. Iz prisposodbe lahko vidimo zakaj je Platonova država temeljila na treh skupinah ali slojih prebivalstva. Po Platonovi teoriji bi morale biti vodenje države priučljivo. Toda kako pa smo lahko prepričani, da vladarji v resnici vedo, kaj ljudstvo hoče? Poleg tega imajo vladarji veliko možnosti za zlorabo položaja v prid lastnim interesom. Kajti Platonovim vladarjem zasebna lastnina ni dovoljena, kakor tudi večinskemu sloju rokodelcev in kmetov ni dovoljeno vladati. Pohlep vladarjev po zasebni lastnini in zavist nižjega sloja do vladarskega položaja sta torej dva elementa, ki resno ogrožata Platonovo idejno državo.

3.1.2 Heglov pogled

Moderno inačico idejnega pojmovanja države je razvil nemški filozof Georg W. F. Hegel. Država je zanj najvišja in najpopolnejša oblika razvoja ideje, v kateri se najbolj polno izraža človekova svoboda. Posameznik je v resnici svoboden le toliko, kolikor se podredi državni volji in njenim zakonom. Za Hegla je država edino sredstvo, s katerim je mogoče doseči človekovo moralnost. Država kot ideja torej pomeni uresničenje morale in svobode. Njegovo filozofsko utemeljevanje države so pozneje vnašali v totalitarne politične ideologije, s katerimi so utemeljevali zahtevo po popolnem podrejanju posameznika državni oblasti.

3.2 POGODBENE TEORIJE O DRŽAVI

Pogodbene teorije o državi so doživele svoj razcvet v 17. in 18. stoletju. Pomembnejši predstavniki teh teorij so bili:

- Thomas Hobbes
- John Locke
- Jean Jacques Rousseau

Pogodbene teorije so pri opredelitvi države izhajale iz delitve družbenega razvoja na pred državno (naravno stanje) in državno stanje. Pred državno stanje je bilo po optimistični inačici stanje, v katerem so ljudje imeli nekatere temeljne naravne pravice, ki pa niso bile ustrezno zavarovane. Zato, da bi dosegli njihovo učinkovito zavarovanost, so ljudje z »družbeno pogodbo« ustanovili državo ter ji prav s človekovimi pravicami začrtali meje njenega poseganja.

3.2.1 Hobbes-ov pogled

Hobbes je svoj politični nazor in teorijo naravnega stanja oblikoval pod velikim vplivom Galilejevega zakona o gibanju teles, po katerem se neko telo pod vplivom določene sile giblje v isto smer toliko časa, dokler nanj ne vpliva druga sila. Hobbes je človeka zato smatral zelo materialistično, se pravi kot telo, ki ga žene sila po zadovoljitvi svojih želja. Pri čemer je moč pojmoval kot trenutno sredstvo za zadovoljitev prihodnjih želja, kajti življenje samo je gibanje, ki ne more obstajati brez nenehnega zadovoljevanja želja. Želje je v grobem delil v tri skupine:

- želja po dobičku
- želja po varnosti
- želja po slavi in ugledu

Uvedel je tudi pojem naravne enakosti, tako da je enakost definiral kot golo fizično enakost moči: vsak izmed nas ima bolj ali manj enak potencial fizične moči, ki ga uporabi kot sredstvo zadovoljitve želja.

Ker Hobbes predpostavlja pomanjkanje naravnih dobrin, je torej več kot verjetno, da si bosta vsaj dva človeka zaželela isto stvar. Ta moment pa nas privede do vzpostavitve t.i. Hobbesovega naravnega stanja, ki je lepo izražen v latinskem reku *Omnium bellum contra omnes* ali »Vojne vseh proti vsem«. V takem stanju ne bi bilo možno razviti industrije, trgovine, pomorstva, znanosti, umetnosti itd. Vsak bi živel v nenehnem strahu, da bi ga kdo drug utegnil napasti in oropati dobrin, ki si jih je pridobil. Zato Hobbes uvede prvi naravni zakon, ki se glasi: » Vsak bi si moral prizadevati za ohranitev miru toliko časa, dokler ima upanje, da ga obdrži; in če ga ne more obdržati, si lahko priskrbi in uporabi vsa sredstva, ki mu jih nudi vojna.« Hobbes je napisal skupno devetnajst moralnih zakonov, ki jih lahko povzamemo v preprostem reku: »Ne stori nikomur nič takšnega, za kar ne bi želel, da drug stori tebi.« Hobbesovi naravni zakoni nam pojasnjujejo, kaj je najboljšo za vse ljudi ob predpostavki, da bo vsak ravnal enako. V primeru da vsaj eden v skupnosti krši moralni zakon, imajo ostali pravico storiti to, kar je smatrano kot individualno racionalno, torej lahko uporabijo vse prednosti vojne. Takšno je torej bistvo naravnega stanja kot si ga je zamislil Hobbes. Iz tega lahko sklepamo, da je funkcija države, izključno v kaznovanju tistih, ki kršijo moralne zakone. (po Wolff-u, 1996, str.25)

Iz prej povedanega lahko sklepamo, da je Hobbesovo utemeljevanje smiselnosti prehoda iz naravnega v državno stanje prek družbene pogodbe, oprto na ugotovitev, da je bilo naravno stanje stanje nenehnih družbenih spopadov in sporov, ki so ogrožali človekovo življenje. Logičen izhod iz takega stanja je sklenitev družbene pogodbe, s katero se naravni človek spremeni v državljana, ki se zaveže, da se bo odrekel izvrševanju svojih naravnih pravic ter se podredil državni oblasti. Hobbesova država je absolutna, a nikakor samovoljna, kajti vladar mora suvereno izvajati oblast v skladu z naravnimi zakoni, ki terjajo vzpostavitev družbenega miru in reda.

3.2.2 Locke-ov pogled

Locke v nasprotju s Hobbesom ne predpostavlja pomanjkanja dobrin, temveč njihovo obilje. To je tudi temeljni Lockeov razlog, zakaj naravno stanje ni stanje vseh proti vsem; ker je vsega dovolj, se ni treba za ničesar vojskovati. Njegov drugi razlog je verske narave, po katerem »smo vsi božja bitja in služabniki, smo njegova lastnina, ustvarjeni v njegovo veselje, ne pa v veselje nas samih.« Zato je vsak izmed nas zavezan k samoohranitvi in kolikor je mogoče tudi k ohranitvi drugih. Lockeovo naravno stanje je torej stanje obilja iz česar izhaja moralni zakon. Locke pravi: »Naravno stanje je stanje svobode, vendar ne tudi razbrzdanosti«. Omejuje ga namreč lockeovski naravni zakon, po katerem lahko počnemo zgolj to, kar je moralno dovoljeno. Na primer Lockeov naravni zakon posamezniku preprečuje, da bi kradel, kajti lastnina drugih zaradi obilja ne more predstavljati kakršnega koli sredstva za povečevanje posameznikove osebne svobode.

Vendar pa Locke vsakomur priznava pravico do samoobrambe; toda kljub svojemu optimističnemu pogledu ugotavlja, da bi bil naravni zakon kakor vsi ostali zakoni zelo neučinkovit, če v naravnem stanju ne bi bilo institucije, ki bi ga uveljavljala. Zato ima vsak izmed nas pravico, da kaznuje tiste, ki kršijo nedotakljivost življenja, svobode in lastnine drugih. Tako je tudi vladar lahko kaznovan za svoj prekršek z izvršilno močjo naravnega zakona, ki je dana vsakomur od nas. Kljub temu pa Locke dopušča možnost pomanjkanja dobrin v primeru, ko proizvajamo več, kot lahko potrošimo, in višek zamenjamo za dobrine s trajno vrednostjo (npr. denar, zlato). Po njegovem mnenju nas zgolj takšna situacija lahko privede do pomanjkanja dobrin. Pa tudi načelo premosorazmerne pravičnosti kaznovanja prekrškov bi lahko postalo vir nesporazumov, saj bi se ljudje težko zedinili o tem, ali je bila kršitev storjena, kakšne vrste je bila in kakšno kazen zasluži. (po Wolff-u, 1996, str. 36)

Torej, Lockeovo naravno stanje je stanje, v katerem ima človek vrsto naravnih pravic (zlasti pravico do življenja, svobode in lastnine, kakor tudi pravico, da se upre vsakomur, ki bi posegel v te njegove pravice). Obstoj teh pravic v naravnem stanju ne preprečuje nastajanja spornih odnosov, v katerih poskušajo posamezniki zavarovati svoje pravice s privatnim in zato nepredvidljivim in nebrzdanim nasiljem. Za razumno zavarovanje teh pravic je bila zato potrebna država, ki so jo ljudje ustanovili z družbeno pogodbo in zato prostovoljno prešli iz naravnega v državno stanje. Državna oblast se mora zato zavezati, da bo varovala človekove naravne pravice in jih omejevala le tedaj, kadar to zahteva utemeljen javni interes. Človekove pravice so tako v odnosu do države neodtujljive, država jih sme zgolj pravno urejati s čim manjšimi omejitvami.

3.2.3 Rousseau-jev pogled

Rousseau meni, da »pravega človeka« oziroma divjaka v njegovem ravnanju vodita gon po samoohranitvi in naravno sočutje, ki zavzema pri Rousseau mesto lockeovske zunanje avtoritete oziroma Boga in prepričanja, da nas je ustvaril v obilju in nas naredil po naravi dobre. Rousseaujevsko sočutje je tisto, ki v naravnem stanju preprečuje hobbesovsko vojno vseh proti vsem. Ker še ni razvil govora, pozna Rousseaujev divjak ali pračlovek zgolj tri naravne potrebe:

- po hrani
- po spanju
- po spolnem občevanju

Po naravi je zaradi obilja prostora in neizkoriščenih naravnih virov samotar, ki starše zapusti takoj, ko si zna sam poiskati hrano. Potreba po slavi, moči in dobičku ne pozna, zato tudi ni potrebe po pretirani agresivnosti. Ta pojav se pojavi le, kadar je ogrožen njegov obstanek ali kadar si sam ne bi mogel poiskati življenjsko pomembnih dobrin. Vendar je po Rousseauju človek kmalu ugotovil, da je življenje v skupnosti varnejše in udobnejše. Z medsebojnim sodelovanjem se je razvilo sporazumevanje, pojavila pa se je tudi sposobnost inovacije, ki se je razvila kot odgovor na človekovo prilagajanje okolju. In prav ti dve sposobnosti, se pravi sposobnost vzajemnega delovanja oziroma dela in sposobnost inovacije sta spodbudili pojav ene izmed, za človeštvo, najbolj pogubnih stvari: prostega časa. Z medsebojnim delovanjem ljudi v skupnosti je namreč nastajal »presežek energije«, ki se je pokazal v povečani človeški inovativnosti in ustvarjalnosti. Tako je človek začel proizvajati tiste stvari, ki niso bile več nujne za preživetje (npr. obleka, nakit,...). Toda kar je v začetnem stadiju pomenilo razkošje, je sčasoma postalo neizogibna potreba.

Prav pojav takih stvari je povzročil nastanek zavisti, prezira ter končno razslojevanje družbe na revne in bogate ter pojav zasebne lastnine. Posledica vsega tega je bila, da so si bogati nezakoniti prilastili tujo lastnino. Ropali so revne kar je privedlo do neprestanih sporov med obema slojema. Vendar so uspeli bogatejši in pametnejši sile revnih obrniti v svojo korist. Zato so se pojavile prve družbeno – pravne institucije, da bi zagotovile mir, kar pa je dokončno privedlo do nastanka države. (po Wolff-u, 1996, str. 40)

Rousseau je svojem delu Družbena pogodba zapisal, da je država kolektivno telo. Pojem države je najbolje opredelil z naslednjim citatom: »Treba je najti tako obliko združitve, ki bo z vso skupno močjo branila in varovala osebo in premoženje vsakega pridruženega člana in v kateri se bo lahko vsakdo, združen z vsemi, vendarle podrejal le samemu sebi in ostal prav tako svoboden kakor prej.« (Rousseau, 2001, str. 22) V tem je temeljni problem, katerega rešitev nam daje družbena pogodba. Člani združenja se skupaj imenujejo ljudstvo, vsak zase pa državljan, kadar ga obravnavamo kot sodelujočega pri suvereni oblasti, in podanik, če ga obravnavamo kot podrejenega državnim zakonom.

3.3 BIOLOŠKA TEORIJA O DRŽAVI

Biološka teorija se je pod vplivom pomembnih dognanj v biologiji razvila v 19. stoletju. Ta teorija skuša pojasniti bistvo države in družbe z bolj ali manj doslednim uporabljanjem naravoslovnih spoznanj. Predstavniki biološke teorije so trdili, da je država svojevrsten živ organizem, za katerega veljajo podobne zakonitosti, kot za vse druge žive organizme.

Za biološke teorije je značilno, da družbo razlagajo z dejavniki, mehanizmi, kakršni se pojavljajo v biologiji. To so:

- ✓ naravna izbira
- ✓ prilagajanje
- ✓ boj za preživetje
- ✓ organizem
- ✓ funkcionalna enotnost organizma

Obstaja več skupin bioloških teorij, in sicer:

- ✓ organicistična teorija
- ✓ teorija o neenakosti in boju med rasami
- ✓ evolucijska teorija
- ✓ sociobiologija

3.3.1 Organicistična teorija

Organicistična teorija pravi, da družba ni nič drugega kot organizem. Družba je enaka organizmu. Bolj kot ugotavljamo skladnost oziroma ujemanje med živim organizmom in družbo, bližje smo spoznanju bistva družbenega življenja. Glavni zagovornik te teorije je angleški filozof Herbert Spencer. Organicistične teorije o naravi družbe so se pojavile že v Platonovi Državi, v kateri je bilo zapisano, da nad posameznikom in družbo vladajo iste zakonitosti. Pa tudi v indijskih svetih knjigah Manu je zapisano, da so kaste nastale iz različnih delov stvariteljevega telesa.

Po Spencerjevem mnenju je družba podobna organizmu, v tem smislu, da se razvija kot se razvijajo organizmi v evoluciji. Torej od enostavnih do kompleksnejših oblik. Obstajajo tudi razlike med človeško družbo in živim organizmom. Družba je bolj popolna oziroma višja evolucijska tvorba kot organizem. Družba je neke vrste superorganizem. Spencer navaja, da obstajajo razlike med naravnim organizmom in človeško družbo:

- a) v človeški družbi zavest ni skoncentrirana na enem mestu, kot je v organizmu
- b) v človeški družbi ni simetrije, kakršna je v organizmu
- c) človeška družba ni trden agregat, kakršen je organizem.

3.3.2 Teorija o neenakosti in boju med rasami

Ta teorija se je razvila v 19. stoletju. Najbolj jo je razvil francoski grof Arthur de Gobenu. Gobenu pravi, da pripadniki različnih ras oziroma rase izhajajo iz različnih živalskih prednikov in da je to tisto kar pripelje do neenakosti. Neenakosti so sicer normalen, naravni pojav, ki ga je potrebno spoštovati. Vendar pa po njegovem mnenju ne sme priti do prostovoljnega mešanja ras. Kajti takšno obnašanje sčasoma pripelje do propada civilizacij. Gobenu se predvsem ukvarjal z ugotavljanjem vzrokov, ki privedejo do propada velikih civilizacij. Obstajajo višje in nižje rase. Bela rasa je po njegovem prepričanju najvišja. Menil je, da Zahodna Evropa propada, ker se ne spoštuje aristokracije, ki je drugačnega biološkega izvora kot navadno ljudstvo.

Drugi teoretik, ki se je ukvarjal s teorijo o neenakosti in boju med rasami je bil poljski sociolog Ludwig Gumplowicz. Gumplowicz je razlagal, da države nastanejo tako, da eno pleme oziroma ena rasa v vojni podredi drugo raso in vzpostavi družbeno organizacijo, kjer so pripadniki ene etnične skupine podrejeni, drugi pa nadrejeni. Pri njem ima izraz rasa zelo širok pomen. Vsako etnično skupnost, pleme, narod imenuje rasa. Kar je podkrepil z dejstvom, da je v avstro – ogrski monarhiji prihajalo do socialnih spopadov zato, ker so bili pripadniki posameznih stanov hkrati tudi pripadniki različnih etničnih skupin.

3.3.3 Evolucijska teorija

Evolucionizem poudarja enotnost in indentiteto razvoja živih organizmov kot celote in človeške družbe. V obeh primerih gre za ista pravila progresivne diferenciacije oziroma postopnega razlikovanja delov. Značilnosti evolucionizma so:

- Predmet opazovanja je človeško telo kot celota in znotraj človeštva kot celote posamezne družbe. Posamezne družbe se opazujejo znotraj svojega okolja.
- Obstaja neka razvojna os, ki je lastna človeštvu in človeški družbi. Ko opazujemo posamezno človeško družbo je potrebno ugotoviti, kje se ta posamezna človeška družba nahaja.
- Obstaja nek enotni vzorec sprememb. Ta vzorec sprememb pomeni vse večjo kompleksnost in specializacijo. Družbe, enako kot organizem v evoluciji, ustvarjajo specializirane organe (npr. v primitivni družbi ni šole, otrok opazuje in se uči z imitacijo). Kasneje se postopoma oblikujejo specializirane izobraževalne ustanove: univerze v 11. stoletju, prve gimnazije v 15. stoletju, osnovne šole množično v 19. stoletju. Tako danes dobimo horizontalno in vertikalno razčlenjeno strukturo šole. Ta vzorec je pomemben za spremembe v celotni družbi. Specializirajo se posamezniki, oblikuje se poklicna delitev dela. Še bolj pomembno pa je, da se oblikujejo specializirane ustanove in institucije. Oblikujejo se tudi pravila, ki postanejo vse bolj kompleksna.
- Kaj družba pridobi z evolucijskimi spremembami? Družba pridobi stabilnost in verjetnost, da bo preživela v tekmi z drugimi družbami in preživela bo spremembe, ki se dogajajo v njenem okolju.

3.3.4 Sociobiologija

Pri sociobiologiji gre za določena stališča, ki domnevno izhajajo iz sodobne genetike, in za večjo izkustveno utemeljenost tez o biološki pogojenosti človeškega družbenega življenja. Sociobiološka teorija predvideva človeško družbo le kot primer iz širše skupine pojavov, kjer veljajo iste zakonitosti in determinizmi. Mehanizem človekovega vedenja je genetsko določen. Vse kar se v družbi dogaja je določeno z geni.

Glavni predstavnik in teoretik sociobiologije je Edmund Wilson. Wilson razlaga, da osnovne enote organizma niso organizmi, temveč geni in geni so sebični, ki si prizadevajo samo preživeti ne pa se tudi razmnožiti. Praorganizmi so le začasni nosilci genov. Iz tega izhaja, da je osnovna zakonitost v življenju večni konflikt med posamezniki, ki so nosilci različnih genov. A to ni res, ker v družbi prihaja do sodelovanja. Posamezniki se vedejo altruistično do drugih članov družbe.

3.3.5 Povzetek biološke teorije države

Zgoraj navedena biološka oziroma naravoslovna spoznanja nam pomagajo pojasniti zapleteno bistvo in delovanje države. Teoretiki biološke teorije so trdili, da je država živ organizem, za katerega veljajo podobne zakonitosti kot za vse druge žive organizme. Tako kot celice biološkega organizma ne morejo obstajati druga brez druge, tudi posamezniki v človeški družbi ne morejo obstajati brez medsebojne povezanosti, oblika tega povezovanja pa je prav država. Nekateri teoretiki, kot na primer Wilson, so pri iskanju teh podrobnosti zašli v skrajna pretiravanja, saj so med državnimi organi in njihovimi funkcijami ter organi v naravnih organizmih in njihovem delovanju videli velike podobnosti.

3.4 SOCIOLOŠKO – FILOZOFŠKE TEORIJE O DRŽAVI

Te teorije obravnavajo državo kot družbeno zgodovinski pojav, na katerega vplivajo dejanski (empirično preverljivi) ekonomski in politični dejavniki ter neenakomerna porazdeljenost družbene moči. Pomembnejši predstavniki teh teorij so:

- Henri de Saint- Simon
- Montesquieu
- Max Weber
- Karl Marx

3.4.1 Saint-Simonov pogled

Saint-Simon definira družbo kot organiziran stroj, kateremu vsi deli prispevajo svoj delež. Združevanje ljudi pripelje do združevanja (nekakšna oblika države), katerega eksistenca je včasih bolj močna ali bolj šibka. Odvisno od organov, ali ti opravljajo svoje funkcije ali pa ne. Saint-Simon je verjel v napredek, ki bi naj zagotovil napredek in razvoj industrije. Bil je mnenja, da je politika, ki obstaja v državi, birokratska dejavnost. Bil je mnenja, da je politiko potrebno odpraviti, ker so politiki paraziti. Državo pa morajo voditi znanstveniki. Saint-Simon je družbo razdelil na dva razreda:

- parazitski razred, kamor je uvrstil fevdalce, politike, visoko duhovščino.
- delavski ali industrijski razred, kamor je uvrstil industrialce, kmete, umetnike, delavce.

Prvi k družbi ne prispevajo nič koristnega, drugi pa so nosilci funkcioniranja družbe.

Saint-Simonov bistveni dejavnik družbe je lastninska organizacija. Meni, da je napredek nujen, posamezniki pa lahko le pripomorejo, da se do tega cilja, torej napredka, lažje pride. Cilj napredka je razvoj splošne blaginje v korist vseh posameznikov, ki sestavljajo družbo. Družba in država sta neposredno nadrejeni posamezniku.

3.4.2 Montesquieujev pogled

Montesquieu si prizadeva ugotoviti splošne pravilnosti funkcioniranja družbe. Ukvarjal se je s popolnostjo državne ureditve. Sprašuje se, ali so mogočni imperiji, kot so Rim, Perzija, propadli zaradi človeške nemorale. Prišel je do ugotovitve, da veliki imperiji začnejo propadati, ker se pripadniki elite začnejo obnašati nemoralno. Da bi razumeli družbeno ureditev, moramo poznati dejavnike, ki opredeljujejo družbo.

Ti so sledeči:

- Geografski dejavniki povzročajo, da so južni narodi bolj leni in jih je potrebno bolj vzpodbujati k delu. Na severu pa so sicer bolj delovni, a ne ustvarjajo pomembnih kulturnih stvaritev. Po Montesquieujevem mnenju je najboljši pas, ki največ doprinese k razvoju, srednji pas.
- Prebivalstvo; majhne države z malo prebivalstva, po njegovem mnenju, zatirajo razvoj.

- Ekonomski dejavniki. Montesquieu upošteva pomen izmenjave dobrin in pomen denarja ter njegove trdnosti, ne upošteva pa delitve dela.
- Religija po njegovem mnenju določa determinizem družbenega življenja.

Montesquieu definira tudi tri oblike družbene vladavine:

- ✓ despotija
- ✓ monarhija
- ✓ republika

Despotija je osnovana na principu strahu. Despot je vsemogočen, vsi ostali pa morajo doživljati strah. Despotija je nujna za južne predele in za večje teritorije. Monarhija je osnovana na principu časti. Pripadniki posameznih stanov morajo doživljati pripadnost določenemu stanu kot čast. Monarhija kot družbena ureditev je značilna za majhne države. Republika je osnovana na principu vdanosti. Državljeni morajo biti vdani.

Prav tako je Montesquieu razvil idejo o delitvi oblasti. Menil je, da naj se vse veje oblasti prepletajo iz ene v drugo, vse z namenom, da se prepreči despotija. Oblast je razdeljena na tri veje, in sicer:

- ✓ zakonodajna veja
- ✓ izvršilna veja
- ✓ sodna veja

Montesquieu je predvideval, da ima zakonodajno vejo oblasti v rokah meščanstvo. Izvršilna oblast naj bo v rokah birokracije. Sodna veja pa naj pripade fevdalnim gospodarjem. Ta ideja o delitvi oblasti je trajno vplivala na vse oblike državne ureditve.

3.4.3 Webrov pogled

Nemški teoretik Max Weber je državo definiriral kot ustanovo oziroma organizacijo, ki ima monopol nad določenim ozemljem. Vendar je zakonitost takšnega monopola nad določenim ozemljem vprašljiva. Kajti monopol nad določenim teritorijem je osnovan na neosebnih pravilih, ki ovirajo moč državnih elit. Weber tudi navaja, da vidi državo kot organizacijo moči. Le-ta pa nastane samo s posebnim skupnim delovanjem ljudi, ki se podredijo nekim skupnim ciljem.

Webrovo definicijo države pojmujejo za osnovo, saj vsebuje vse elemente za opredelitev države. Državo lahko opišemo s petimi lastnostmi (Lipicer, 2005, str. 9):

- a) Država je prepoznavno drugačna institucija, ločena od drugih institucij ali skupkov institucij. Razlika je tako očitna, da ustvarja dve prepoznavni sferi: javno in zasebno.
- b) Država je suverena oziroma vrhovna oblast na svojem ozemlju ter po definiciji končna pravna avtoriteta, torej sprejema obvezujoče zakone in prisilne sankcije. Javno pravo oblikujejo javni uradniki, ki imajo oporo v formalnem monopolu nad sredstvi prisile.
- c) Državna suverenost zaobjema vse posameznike, ki so na nekem ozemlju, prav tako pa enako zadeva tudi tiste, ki prevzemajo formalne pozicije na oblasti oziroma vladanju.

- d) Sodobno državno osebje je večinoma zaposleno in izobraženo za upravljanje administrativnih zadev.
- e) Država ima zmožnost pobirati denarne dohodke oziroma davke, in na tak način iz virov lastnega prebivalstva financirati svoje dejavnosti.

Weber je državo primerjal z birokratsko organizacijo. Verjel je, da so birokratske organizacije dominantne institucije v industrijski družbi. Weber birokracijo definira kot organizacijo v kateri obstaja hierarhija plačanih uslužbencev s polnim delovnim časom, kateri tvorijo verigo zapovedi. Da bi razumeli moderno družbo moramo najprej razumeti proces birokracije. Države, politični sistemi, šole, cerkve vse to je organizirano po principu birokracije. Webrovo pojmovanje birokracije se mora razumeti v kontekstu njegove obče teorije o družbenem delovanju. Trdi, kako vsa človeška delovanja usmerjajo motivi in interesi. Loči tri vrste človeškega delovanja:

- o afektivno ali čustveno delovanje – izhaja iz emocionalnega stanja nekega posameznika v določenem trenutku.
- o tradicionalno delovanje – to delovanje temelji na običajih. Posameznik to dela iz navade.
- o Racionalno delovanje – ima jasno zadani cilj in vključuje sredstva, ki jih ima posameznik na voljo za doseg tega cilja.

Weber je verjel, da je racionalno delovanje postalo dominanten način delovanja v moderni industrijski državi. To je imenoval proces racionalizacije. Birokracija ima jasno zadani cilj in sredstva za doseg tega cilja. Zato je birokracija racionalno delovanje v institucionalizirani obliki. Birokracija je tudi sistem kontrole, ker temelji na hierarhiji. Višji uslužbenci kontrolirajo nižje. Weber trdi, če hoče biti kontrola učinkovita mora biti legitimna. Obstajati mora minimalna stopnja prostovoljnega podrejanja višji avtoriteti.

Weber tudi loči tri oblike legitimnosti, katere izhajajo iz treh tipov družbenega delovanja. Vsako delovanje nudi poseben motiv za poslušnost. Motiv lahko temelji na emociji, običaju ali na racionalnosti. Te avtoritete so idealni tipi, ki pa niso bili nikoli uresničeni, lahko pa se jim samo približamo.

3.4.4 Marxov pogled

Nemški filozof Karl Marx zavrača misel, da je človek subjekt, ki sprejme delo. Trdi, da so družbeni procesi določeni, povzročeni in neodvisni od človeške zamisli.

Pravi, da je država prisilna, izmišljena in tvorjena skupnost. Posledično jo povezuje z odtujenostjo oziroma alienacijo. Alienacija izraža pojav, da določeni družbeni odnosi delujejo kot tuja sila, ki človeka obvladuje, namesto da bi jo le-ta sam obvladoval. Človeku je odvzeto nekaj kar je že imel ali pa ni pridobil tisto, kar mu je dano kot možnost. Torej je Marx težil k takšnim pogojem v katerih bo uresničena njegova neomejena dejavnost. Pri Marxu so pomembna razmerja med ljudmi in sredstvi za doseg ciljev, da bi zadostili našim potrebam. Vendar so proizvodi postali sami sebi namen. Ne kupujemo več izdelkov, da bi jih koristili ampak da pokažemo svoj status.

Marx pojmuje delavski razred kot skupino, ki je zmožna strmoglaviti ne samo vladajoči red, temveč preseči pogoje življenja za katere je značilno izkoriščanje vladavine in odtujitev. Po njegovem mnenju kapitalisti ne bodo več nujni, proces produkcije se bo socializiral. Stopnja razvoja tehnologije pa bo določala organizacijo družbe ter institucionalizacijo družbe.

Razred, ki je izkoriščen tega ne trpi pasivno ampak se temu odločno upre. Upira se zaradi tega, ker mu je delo vsiljeno. Delo je v nasprotju z njegovim bistvom, lahko pa bi bilo v skladu z njim. Struktura družbe je stalno konfliktna. Konflikt je zatiran do stopnje, da družba lahko normalno funkcionira. Če okoliščine niso zrele, vladajočega razreda ni možno strmoglaviti. Ko se oblikuje spopad med razredoma, vladajoči razred oblikuje institucije, ki zagotavljajo njegovo vladavino.

Marksizem kot sociološko – filozofska teorija je odklonilen do države. V njej vidi predvsem sredstvo, s katerim vladajoči razred obvladuje izkoriščani razred. Država je nastala zaradi razdeljenosti družbe v nasprotujoča si razreda, saj je odnos med njima mogoče uravnati zgolj z organizirano prisilo, zato je zgodovinsko prehodna oblika družbene organiziranosti. Ko bodo odpravljena temeljna razredna nasprotja v družbi, bo odpravljena tudi potreba po državi. Prav zaradi njenega objektivnega zgodovinskega nastanka in razvoja je za njeno odpravljanje potrebno bistveno spremeniti družbene razmere, v katerih bo država postopoma odmrla.

3.4.5 Povzetek sociološko – filozofskih teorij

Iz zgoraj navedenih teorij je moč potegniti zaključek, da ti pogledi na državo državo pojmujejo kot družbeno zgodovinski pojav, na katerega vplivajo dejanski oziroma empirično preverljivi ekonomski in politični dejavniki ter neenakomerna porazdeljenost družbene moči. Država je proizvod družbene solidarnosti, ki terja učinkovito zavarovanje splošnih družbenih interesov. Delitev na vladajoče in podanike oziroma podrejene je predvsem neizogibna posledica delitve dela v zapletenem družbenem sistemu oziroma organizmu. Država je po njihovem mnenju učinkovito sredstvo, ki ga uporablja vladajoča družbena skupina za podrejanje večine.

3.5. RADIKALNO – KRITIČNI POGLEDI NA DRŽAVO

Sem sodi pet teorij in pogledov na državo, ki so poskušale, vsaka na svoj način, pojasniti smisel, upravičenost in vlogo države v družbenem življenju. Te teorije in pogledi so:

- radikalni anarhizem
- utilitaristična utemeljitev države
- princip pravičnosti po H.L.A. Hart-u
- Leninov pogled
- instrumentalistična teorija

3.5.1 Radikalni anarhizem

Radikalni anarhizem se je razvil v 19.stoletju. Anarhisti menijo, da nas nihče ne sme in ne more kakorkoli prisiliti, da sprejmemo državo in njene institucije. Država je za nas obvezujoča le v primeru, kadar odkrito pristanemo nanjo. Trdijo, da so vsi zakoni podvrženi naši lastni moralni presoji. Se pravi, da nas državne institucije nimajo pravice siliti, da jih upoštevamo ali ne. Ta doktrina nas prepričuje, da je vsakršno oblikovanje lastnih organizacij, še zlasti države, nepotrebno in nesmiselno obremenjevanje družbenega življenja, ki ga je mogoče urediti brez izmišljanja prisilnih aparatov, zato se je treba državi dosledno upreti.

Jedro anarhizma tvori prepričanje, da vsako politično in pravno podrejanje človeka, ogroža njegovo samostojnost in dostojanstvo. Jemlje mu pravico do urejanja lastnega življenja v skladu z njegovimi potrebami, prepričanji in vrednotami. Nedopustno posega v največjo človekovo vrednoto – v njegovo svobodo. Človeku primerno je samo takšno družbeno stanje, kjer ni nobenih hirarhičnih odnosov, se pravi nobenega podrejanja in prisiljevanja, nobenega vladanja in tudi zasebne lastnine ne, saj zanjo ni mogoče najti nobenega opravičila.

V državno urejenih skupnostih, po prepričanju anarhistov, takšnih družbenih odnosov ni mogoče razviti, zato ne preostane nič drugega, kot da se državo uniči. Revolucija ima svoj smisel samo tedaj, če je usmerjena k dokončnemu razbitju države. Šele potem je mogoče oblikovati družbene odnose v skladu s človekovo naravo. Svobodna družba se lahko uresniči samo tako, da ljudje dosežejo splošno soglasje, upoštevajoč temeljna moralna načela. Anarhistične misli o svobodi brez države in o samoupravnem urejanju medčloveških odnosov so navdihovale vrsto revolucionarnih podvigov v 19. in 20. stoletju.

3.5.2 Utilitaristična utemeljitev države

Utilitaristična utemeljitev države je sestavljena takole: po utilitarističnem nazoru je najboljša tista družba, v kateri je sreča maksimizirana. Kar pomeni, da si država prizadeva doseči čim več sreče za čim več ljudi. Država omogoča več sreče kakor naravno stanje. Torej je naša moralna dolžnost, da se podrejamo in po svoje prispevamo k državni ureditvi. Iz česar lahko povzamemo, da naj bo zakon sprejet le

tedaj, če omogoča več sreče kot kak drug njemu podoben zakon ali če takega zakona še ni, pa bi omogočal več sreče. Državljeni naj se zakonom podrejajo zato, ker so kot takšni najboljši možni zakoni, in ker se njihovo kršenje kaznuje. Kršiti se jih sme v primeru, ko se s takšnim ravnanjem izognemo katastrofi. Zakone naj se preuredi ali nadomesti v primeru, če ne ustrezajo več navadnemu načelu utilitarizma.

Na tem mestu je potrebno pojasniti, da utilitaristično načelo »največ sreče za največ ljudi« ne deluje v primeru, kadar je mišljeno individualno. Kar lahko pojasnimo na primeru, če se moja sreča, ki je del splošne sreče poveča s tem, da nekemu odtujim denarnico. To dejanje po dobesedni interpretaciji utilitarizma ni kaznivo. Pojavi se namreč problem merljivosti osebne sreče. Postavi se vprašanje ali je kraja denarnice posamezniku prinesla več sreče. Razumljivo je namreč, da je utilitaristična utemeljitev države mišljena na kolektivni ravni, saj bomo dolgoročno srečnejši, če bomo spoštovali državno ureditev, kakor pa če bi vsak izmed nas uveljavil svoj lastni interes in z njim dosegel zgolj svojo srečo, ker bi bil konflikt neizogiben.

3.5.3 Princip pravičnosti po H.L.A. Hart-u

Princip pravičnosti je zasnovan na zahtevi, da je potrebno za to, kar prejmemo od države, v enaki meri tudi plačati. Kajti kadar se določeno število ljudi odloči za skupno podjetje v skladu s sprejetimi pravili in ta pravila omejujejo njihovo svobodo, imajo tisti, ki so se podredili tem pravilom pravico zahtevati podobno podreditev od tistih, ki so z njihovo podreditvijo pridobili. Hart pravi, da zakone potrebujemo že zaradi tega, ker je naš razum suženj naših strasti in s tem trenutnih interesov, ki nas velikokrat odvrnejo od tega, da bi spoznali dolgoročne interese zakonov in njihovo nujnost za delovanje države.

3.5.4 Leninov pogled

Lenin, ruski revolucionar in voditelj, ki je v začetku 20. stoletja v carski Rusiji izvedel proletarsko revolucijo, ki jo je osnoval na osnovi Marxovih pogledov na državo. Marxizem je priredil za ruske razmere. Lenin je na sebi lasten način interpretiral in apliciral marksistične ideje v Rusiji.

Lenin se je predvsem ukvarjal z vprašanjem odnosa revolucionarnega proletariata do države in parlamenta. Za Lenina je bila organizacija partije izjemnega pomena in je bila zanj osnovna predpostavka uspešnega boja proletariata zoper buržuazijo. Tako se je zoperstavil teoriji spontanosti v mednarodnem delavskem gibanju in je zahteval močno partijo oziroma vodilno moč delavskega razreda v državi. Po njegovem mnenju je dolžnost pripadnikov organizacije organizirati in voditi množice.

Ključno vprašanje diktature proletariata je po Leninu ustvarjanje družbene organizacije, v kateri bo oblast v rokah delovnega ljudstva in ne obratno, torej da bo oblast nad proletarci. V tem smislu nadaljuje Marxovo idejo o tem, da mora država v socializmu umreti. Prav zato je v začetku revolucije večkrat poudaril pomen neposrednega upravljanja prek komun. (po Leninu, 1972, str. 38-52).

Lenin je v svoji interpretaciji marksizma obranil pomen marksističnega materializma in dialektike, pri čemer je dokazoval neizbežnost pri znanstvenem obravnavanju družbenega razvoja. Bil je zelo kritičen do lastnih stališč in pogledov ter se na tak način zavzel za neprestani razvoj filozofske misli. Možnost razvoja je videl predvsem v plodnem razpravljanju o vsem, kar je pomembnega v filozofiji in kar napreduje spoznanje o človeštvu in razvoj. Tako je v marksistično misel vnesel močno komponento, nasprotno dogmatizmu, konservatizmu in samozadovoljstvu. (po Tubić, 1974, str. 244).

3.5.5 Instrumentalistična teorija

Francoski filozof Jacques Maritain je utemeljitelj instrumentalistične teorije. Po njegovem prepričanju je država samo tisti del političnega telesa, ki še posebej skrbi za spoštovanje prava, pospeševanje javne blaginje, za javni red in za upravljanje javnih zadev. Država je del, ki je specializiran za interese celote. Država ni človek ali človeško telo, država je skupek ustanov, ki združene tvorijo mehanizem na vrhu družbe. To je umetni izdelek, ustvaril ga je človek, izdelek uporablja človekovo pamet, moč in je brez človeka nič. Država je samo organ, ki sme uporabljati moč in prisilo in ga sestavljajo strokovnjaki oziroma specialisti za javni red in blaginjo. Država je orodje v službi človeka. Človek kot posameznik obstaja zaradi človeka kot osebe. Toda človek na noben način ne obstaja zaradi države. Država obstaja zaradi človeka.

Maritain pravi, da je država vrhnji del političnega telesa, kar pomeni, da je nadrejena drugim organom ali skupnim delom tega telesa. Ne pomeni pa, da je nad samim političnim telesom. Del kot tak je podrejen celoti. Država je podrejena političnemu telesu kot celoti in je v službi političnega telesa kot celota.

Instrumentalistična teorija obravnava državo kot del ali orodje političnega telesa, kateremu je država podrejena, in kateremu je podeljena vrhovna oblast. (po Maritainu, 2002, str. 17-41)

3.5.6 Povzetek radikalno - kritičnih pogledov na državo

Te teorije in pogledi v vidijo v državi družbeno ustanovo, v kateri prihaja do človekove odtujitve, se pravi, do oddaljevanja od njegovega naravnega bistva. Država je kot sredstvo razrednega zatiranja v očitnem neskladju z resničnimi interesi celotne družbe. Država je zgodovinski, ne pa večni način družbenega organiziranja, zato je smiselna in nujna revolucija, ki bo odpravila razredno razklanost družbe in s tem zgodovinsko potrebo po obstoju države. Končni cilj revolucije je oblikovanje komunistične družbe, ki za svoj obstoj ne bo potrebovala države.

3.6 TOTALITARNI POGLEDI NA DRŽAVO

Za totalitarne države je značilna absolutna prevlada ene ideologije. Le-ta je edina pravilna in potrebna za razvoj posameznikov in družbe. Dejanska oblast v državi je v rokah ene politične stranke, ki jo vodi en človek. Totalitarna država ima popolni monopol in nadzor nad sredstvi množičnega komuniciranja. Nadzor nad družbo opravlja teroristična tajna policija, ki je v celoti podrejena vodji. Država ima popoln nadzor nad posameznikom oziroma državljanom. Totalitarizem zavrača večstrankarski pluralizem, delitev oblasti in koncept pravne države. Totalitarni pogledi na državo se manifestirajo v več oblikah, in sicer:

- ✓ fašizem
- ✓ nacizem
- ✓ komunizem

3.6.1 Fašizem

Fašizem je v veliko pogledih ideologija negativizma: je protiliberalen, protisocialističen, protikomunističen in protidemokratičen. Fašizem zagovarja popolno podrejenost vsega državi. Država je bistvo in posamezniku omogoča razvoj, zato ji je posameznik oziroma državljan popolnoma podrejen.

V članku iz Italijanske enciklopedije (Enciclopedia Italiana) iz leta 1932, pod katerim je podpisan Giovanni Gentile, je fašizem opisan kot sistem v katerem: »Država ni le avtoriteta, ki vlada in oblikuje posameznikove želje z zakoni in vrednotami duhovnega življenja, ampak tudi sila, ki svojo voljo uveljavlja v tujini... kajti za fašista je vse znotraj države... niti posamezniki niti skupine niso izvzete iz države. V fašizmu je država absolutna, posamezniki ali skupine pa proti njej le relativni...« (po Wikipedii).

Musollini je v svojem govoru 28. oktobra 1925 izrekel naslednjo maksimo oziroma vodilno načelo, ki zajema bistvo fašistične miselnosti: »Država je vse, ničesar ni zunaj nje, nič ni proti njej.« (Tutto nello Stato, niente al di fuori dello Stato, nulla contro lo Stato). Skladno s to miselnostjo so vse zadeve posameznika obenem tudi zadeva države, skrb za obstoj države pa je najvišja dolžnost vsakega posameznika.

3.6.2 Nacizem

Nacizem priznava samo eno nacijo in hkrati zanika človeštvo kot tako. V celoti zavrača parlamentarno obliko države. V nacistični državi se pojavi potreba po družbeni homogenosti, ki izvira iz nacionalne identitete.

Nacizem je totalitarna ideologija oziroma politični sistem. Nacistični režim je državljanom dovolil ohranitev zasebne lastnine, po drugi strani pa je imela država popolno oblast nad trgom. Nacisti so v državi ukinili gospodarske zbornice, ki so predstavljale most med podjetji oziroma gospodarskimi družbami in delavci, in jih nadomestili s svojimi od države vodenimi delavskimi organizacijami.

3.6.3 Komunizem

Komunizem je ena izmed oblik totalitarnega političnega sistema. Komunizem je torej družbena ureditev, ki naj bi zgodovinsko zamenjala kapitalistično ureditev in naj bi se razvila na podlagi visoko razvitih proizvodnih sil. Komunizem je v prvi vrsti predvsem družbeni oziroma brezrazredni in ekonomski sistem.

Kot teoretični sistem družbene in ekonomske ureditve naj bi bil komunizem vrsta enakopravne družbe brez proizvodnje v zasebni lasti, denarja in družbenih razredov. Vse bi bila torej družbena last. Komunizem torej pomeni tudi spremembo v ljudeh, njihovega razumevanja in celotnih družbenih odnosov.

Komunizem izhaja iz izkrivljene ideje marksizma po kateri je potrebno svet osvoboditi kapitalizma. V tej obliki totalitarnega političnega sistema se pojavi ideja o nujnosti prevlade proletariata. Socialistična država je predstavnik diktature proletariata, ki ima monopol nad družbo in usmerjanjem le-te.

3.7 MODERNA PРАВNA TEORIJA O DRŽAVI

Moderna pravna teorija o državi vidi v državi izključno ali pretežno pravni pojav. Če v državi ne bi bilo pravnega elementa potem države sploh ne bi mogli razlikovati od drugih, bolj ali manj podobnih organizacij. Najradikalnejši predstavnik te teorije je bil Hans Kelsen, ki je trdil, da sta pravo in država identična pojava, država je le drug izraz za celotni pravni sistem. Država je depersonifikacija pravnega sistema in zunaj njega nima eksistence.

3.7.1 Teorija pravne države po Kelsnu

Hans Kelsen, avstrijsko – ameriški pravnik in profesor pravne filozofije, je avtor teorije države, ki jo je razdelil na več segmentov, in sicer:

- ✓ država kot pravni red
- ✓ država kot problem pravnega pripisovanja
- ✓ država kot aparat uradniških organov
- ✓ teorija države kot pravna oblika
- ✓ državna oblast kot učinkovitost pravnega reda

Kelsen v svoji teoriji predpostavlja, da država kot kolektivna enota, ki nastopa kot subjekt volje in delovanja, obstaja neodvisno od prava in celo, še preden se pravo sploh pojavi. Vendar pa država opravlja svoje zgodovinsko poslanstvo s tem, ko ustvarja svoje pravo oziroma pravni red, ki se mu potem sama podredi, kar pomeni, da si z lastnim pravom naloži določene obveznosti in podeli upravičenja. Tako je država nadpravni organizem oziroma družbeni organizem in kot takšen predpogoj prava in hkrati pravni subjekt, ki predpostavlja obstoj prava, saj se mu podreja in izpolnjuje naložene obveznosti in uživa upravičenja.

V nadaljevanju bodo predstavljeni posamezni segmenti, ki tvorijo teorijo države kot si jo je zamislil Kelsen.

3.7.1.1 Država kot pravni red

Država je pravni red. Vendar pa ne moremo vsakega pravnega reda opisati kot državo. To postane šele, kadar pravni red za ustvarjanje in izvrševanje norm, ki ga tvorijo, uporabi določene organe, ki delujejo po načelu delitve dela. Neki pravni red velja za državo šele, ko doseže določeno stopnjo centralizacije. V prvobitni, preddržavni skupnosti so splošne pravne norme ustvarjali na podlagi običaja, kar pomeni, da so jih izvajali posamezni pravni udeleženci. Ugotavljanje protipravnega dejanja kakor tudi izvrševanje posledic protipravnega dejanja je bilo prepuščeno posamezniku, čigar interesi so bili kršeni. Kelsen je podal dva primera. Prvi pravi, da mora sin prevzeti krvno maščevanje za uboj svojega očeta in kaznovati morilca in njegovo družino. Drugi primer: upnik sam je tisti, ki sme dvigniti roko nad dolžnika, ki zamuja, da se poplača, denimo, s tem, da stvar vzame v svojo zastavo. To so prvobitne oblike kazni in izvršbe. Šele v teku zelo dolgotrajnega razvoja so se kot posledica procesa družbene delitve dela izoblikovali centralni organi. Najprej so se oblikovali sodni in izvršilni organi šele kasneje pa zakonodajni.

3.7.1.2 Država kot problem pravnega pripisovanja

Da je država natančno opredeljen pravni red, se kaže tudi v tem, da je vsak izraz obstoja države, vsak državni akt lahko le pravni akt, akt ustvarjanja in izvrševanja pravnih norm. Človeško dejanje postane državno dejanje šele, ko ga kot takšno kvalificira neka pravna norma. Če gledamo z vidika posameznih državnih aktov, je problem države problem pripisovanja. Postavlja se v obliki vprašanja, zakaj določeno človeško ravnanje ni pripisano samemu človeku, ki ga izvaja, temveč nekemu subjektu, ki si ga predstavljamo v ozadju. Pravna norma je edini možni kriterij tega pripisovanja.

Država kot subjekt državnih aktov pomeni, da država kot oseba ni nič drugega kot personifikacija oziroma poosebljanje tega reda, ki je kot pravni red prav tisti prisilni red, ki ga lahko predstavlja le država. Pripisovanje državnih aktov pa iz dejanskega stanja, ki ga je treba pripisati, naredi državni akt, in človek, ki postavlja ta dejanski stan, postane državni organ.

Pravna oseba države ima torej enak značaj kot vsaka druga pravna oseba. Podobno kot te druge osebe je tudi pravna oseba države točka pripisovanja.

3.7.1.3 Država kot aparat uradniških organov

Upravna država je tista, katere uradniški organi neposredno izvajajo državni smoter, ko neposredno vzpostavljajo družbeno zaželeno stanje. Ne omejujejo se na to, da bi ustvarjali in izvrševali norme, ki bi državljanke zavezovale k družbeno zaželenemu vedenju tako, da bi se uradniški organi v primeru nasprotnega vedenja odzvali s

prisiljujočimi ukrepi. Neposredna državna uprava pa pravno poteka na enak način kot pravna dolžnost uradniških državnih organov, kar pomeni, da pravni red drugim državnim organom daje pooblastilo, da se na vedenje, ki bi bilo v nasprotju z dolžnostmi, odzove s prisilnim aktom. Država kot prisilni aparat v sebi zajema državo kot upravni aparat.

Kelsen je še zapisal, da če državni organ nadomestimo z državno funkcijo, potem je država, ki jo razumemo kot skupek uradniških državnih organov, z uradniškim aparatom, sistem pravno povsem natančno določenih funkcij; namreč tistih, ki jih morajo opravljati posamezniki, ki so na podlagi pravnega reda na določen način kvalificirani za državne uradnike. Takšna država je skupni pojem na določen način pravno določenih dejanskih stanov in torej v končni fazi sistem pravnih norm, ki kvalificirajo te dejanske stanove: gre za delni pravni red, ki je bolj ali manj poljubno izbran iz celote državnega pravnega reda.

3.7.1.4 Teorija države kot pravna teorija

Spoznanje, da je država pravni red, se potrjuje tudi v tem, da se problemi, ki jih običajno predstavljamo z vidika splošne teorije države, izkazujejo za probleme pravne teorije, probleme veljavnosti in oblikovanja pravnega reda. Kar imenujemo elemente države, kot so: ozemlje, prebivalstvo, državni aparat ni nič drugega kot veljavnost državnega reda samega po sebi kot tudi prostorsko in osebno območje veljavnosti tega reda. Poseben primer znotraj vprašanja teritorialnega območja veljavnosti norm, ki predstavljajo državni red, predstavlja narava tistih pravnih tvorb, ki izhajajo iz teritorialne delitve države; gre za probleme centralizacije in decentralizacije in kako lahko s tega vidika dojamemo administrativno decentralizacijo, samoupravna telesa, dežele itd. Teorija treh vej oblasti (zakonodajne, sodne in izvršilne veje oblasti) ali funkcij države se torej ukvarja z različnimi stopnjami ukvarjanja pravnega reda; državne organe lahko razumemo le kot dejanske ustanove ustvarjanja in izvrševanja prava, oblike držav pa niso nič drugega kot različne metode ustvarjanja pravnega reda.

3.7.1.5 Državna oblast kot učinkovitost pravnega reda

Po Kelsnu se državna oblast deli na funkcijo odločanja in funkcijo izvrševanja, kar je Kelsen poimenoval kot dualistični pristop. Na tem mestu lahko navedemo primerjavo z Montesquieujem, ki je državno oblast delil na zakonodajno, izvršilno in sodno funkcijo, kar lahko poimenujemo kot trialistični pristop. Pojma pravne države ne smemo zamenjati s pojmom, ki pomeni pravni red s čisto določeno vsebino, namreč takšen, ki premore določene institute, na primer svoboščine, zagotovila, da so funkcije organov v skladu s pravom. Z vidika pravnega pozitivizma lahko pravo tako kot državo spoznamo le kot prisilni red človeškega vedenja, ki ničesar ne pove o moralnih vrednotah ali pravičnosti. (po Kelsnu, 2005, str.96-104)

3.7.1.6 Povzetek Kelsnove teorije države

Kelsen meni, da je država personifikacija oziroma posebljanje pravnega reda. Po njegovi teoriji je država zgolj sistem pravnih norm. Prav tako Kelsen zanika obstoj države kot samostojnega pojava.

3.7.2 Teorija pravne države po Jellineku

Nemški teoretik in filozof Georg Jellinek je v svoji teoriji države zapisal, da je država pravna oseba, ki ima pravno sposobnost, da je samostojna nosilka pravic. Temelj države sta ozemlje in prebivalstvo oziroma državljani, ki v okviru države uresničujejo svoje namene. Kako je Jellinek pojmoval državo, najlažje vidimo preko njegove kvadriadne koncepcije štirih temeljnih statusov posameznika v razmerju do oblasti. Temelj te koncepcije je načelo zakonitosti uprave, ki je nastopilo istočasno z nastankom pravne države kot oblike vladavine nad svobodnimi posamezniki. Državno upoštevanje javnopravnega statusa je predpogoj, da lahko državno oblast označimo kot oblast pravne države. Tu gre za samo omejevanje državne oblasti in mejo podrejanja posameznika državi kot nosilki javnega interesa. Na tej podlagi Jellinekova kvadriadna koncepcija razlikuje štiri statuse posameznika:

- a) Negativni status posameznika pomeni položaj avtonomije in svobode posameznika, v katerem posameznik s svojim svobodnim delovanjem uresničuje avtonomne cilje. Pri tem država v ta status ne sme posegati brez prisiljujočega razloga v javnem interesu, ki mora biti pravičen, zakonit in nujen, to so t.i. pasivne lastnosti države.
- b) Pozitivni status je instrumentalne narave. Posameznik instrumentalizira državno oblast, zato da z njenim posredovanjem pridobi določeno storitev, dajatev ali dopustitev v svojo korist. Ta status zajema tiste pravice, na podlagi katerih posameznik lahko zahteva od upravnih oziroma sodnih organov določeno delovanje. Če je v določeni zadevi posamezniku priznan celovit pozitiven status, je dolžnost države, da na zahtevo posameznika začne določeno akcijo. Če pa pravni red posamezniku ne priznava tega statusa v celoti, ima posameznik le privilegij.
- c) Aktivni status je državno – tvorne narave v obliki sodelovalnega statusa, ki ga država dopušča posamezniku, da je kot državni organ udeležen v političnem in javnem življenju. Ta status je pridržan samo za državljane, ker v tem primeru posameznik izraža voljo države oziroma je nosilec njenih pristojnosti. Za uresničitev in uveljavitev aktivnega statusa je potreben dodatni državni akt, ki spodbudi aktivni status.
- d) Pasivni status posameznika pomeni njegov položaj podrejenosti državi. Oblast mora imeti v pravni državi za kakršnokoli ukrepanje v javnem interesu, zakonito pravno podlago, s čimer je omogočena arbitrarnost pri delovanju oblasti. Državo mora pri njeni interventni vlogi voditi načelo sorazmernosti. Pasivni status predstavlja pravno podlago za intervencijo oblasti v cilju nujno potrebnega omejevanja posameznikove svobode. V kolikor za kaj takega obstoji prisiljujoč razlog v javnem interesu. Pasivni status se manifestira tudi preko javnih dolžnosti posameznika.

3.8 SOLIDARISTIČNI POGLEDI NA DRŽAVO

Osnova solidarističnih pogledov na državo je načelo družbene solidarnosti in usmerjenosti v blagostanje družbe. Takšen pogled na državo zahteva, da država poleg varnostne funkcije zagotovi tudi ekonomsko in socialno varnost. Torej, da se zagotovi minimalna plača, zaščita delavcev, zdravstvena zaščita, izobraževanje delavcev itd. Temeljni pogoj, da se vse prej naštetu zagotovi in uresniči, je visoka stopnja materialnega družbenega bogastva in solidaristična ozaveščenost članov družbe.

Z vključevanjem socialne politike v državo se je bistveno spremenila tudi sama narava države: zmanjšala se je njena represivna vloga in povečala njena nerepresivna vloga. Zdi se, da je prav ta sprememba največja civilizacijska pridobitev 20. stoletja. (po Rusu, 1990, str. 374)

V nadaljevanju bodo predstavljeni najvidnejši in najodmevnejši solidaristični pogledi na državo. Povzela jih bom iz knjige dr. Rusa z naslovom Socialna država in družba blaginje.

3.8.1 Teoretiki solidarističnih pogledov na državo

3.8.1.1 Kingov pogled

Anthony King razlaga, da si država nalaga preveč med seboj nezdržljivih funkcij. Navaja področja, na katera se na Zahodu širita državna kontrola in upravljanje. Ta področja so:

- Država skuša upravljati javni sektor (transport, energija itd).
- Država krepi makroekonomsko reguliranje z uveljavljanjem keynesianske ali planske regulacije.
- Država povečuje nadzor nad zunanjetrgovinsko bilanco in skrbi za izvozno-uvozno ravnotežje.
- Država uveljavlja socialni inženiring z vse intenzivnejšim poseganjem v prestopništvo, rasne in etične odnose, neenakosti itd.
- Država uveljavlja minimalne standarde družbene blaginje.

Na ta način povzema sodobna država javne, socialne in ekonomske funkcije, kar povzroča vse večje konflikte in vse manjšo učinkovitost države.

3.8.1.2 Wollinov pogled

Sheldon Wollin ne zanika ekspanzije države, vendar meni, da takšno nekritično širjenje državnega upravljanja na dokaj različna področja ni naključno. Socialni demokrati so npr. težili za tem, da bi postala država neodvisna od kapitala; zaradi tega naj ne bi skrbela samo za socialno blaginjo državljanov, ampak tudi za nemoteno reprodukcijo kapitala. Vendar se je zgodilo prav nasprotno: kapital ni postal odvisen od državne regulacije, pač pa je regulacija socialne blaginje

državljanov postala odvisna od kapitala. To je pravzaprav predvidel že Max Weber, ko je opozarjal na to, da je socialna blaginja le eno izmed področij, na katerem država uveljavlja svojo moč. Nekritično mešanje socialne politike z drugimi politikami je lahko sicer nefunkcionalno glede na akumulacijo državne moči. V tem smislu je Caspar Weinberger, Reaganov minister za vojsko, izjavil, da je močna vojaška obramba najboljši program socialne blaginje. (Wollin v: Rus, 1990, str. 54)

3.8.1.3 Andrsenov pogled

Esping Gøsta Andersen je menil, da je potrebno razločevati med preveliko in premajhno močjo države in med tem, ali je socialna politika integrirana v celotni koncept družbene regulacije ali pa je ločena od njega. Osnovni problem ni v tem, ali je država preveč ali premalo močna, ampak v tem, ali je socialna politika dovolj ali premalo usklajena z drugimi politikami. Andersen ne zagovarja sinkrezije oziroma združitve med socialno politiko in drugimi politikami, niti ne zagovarja ločitve med socialno politiko in drugimi politikami. Kriza socialne države izvira, po njegovem mnenju, predvsem iz ločevanja socialne politike od ekonomske. Ločitev med obema politikama je seveda posledica nezadostne koordinacije med zasebnim sektorjem, ki prevladuje v ekonomiji, in javnim sektorjem, ki prevladuje v socialni politiki. Konfliktov med javnim in zasebnim sektorjem se ne da zgladiti z odpravo javnega ali pa z odpravo zasebnega sektorja, pač pa s tem, da se izboljša koordinacija med njima. Brez boljše koordinacije med javnim in zasebnim sektorjem ni več mogoče zagotoviti niti ekonomske rasti niti polne zaposlenosti. V primeru enostranskega uveljavljanja socialne politike prihaja namreč do ekonomske stagnacije. V primeru enostranskega uveljavljanja ekonomske politike pa do nenadzorovane rasti brezposelnosti. (Andersen v: Rus, 1990, str. 55)

3.8.1.4 Marshallov pogled

T.H. Marshall je eden izmed utemeljiteljev teorije socialne države oziroma države blaginje. Marshall je že zgodaj opozarjal na to, da so meje med družbo in državo vse bolj nejasne in da je kriza socialne države prav zaradi tega vse bolj očitna. Opozarjal je na to, da je država sicer zelo pomembna organizacijska oblika, vendar so določena področja družbenega življenja, kjer država v nobenem primeru ne more nadomestiti neformalnih vezi in samoiniciativne dejavnosti ljudi. Po njegovem mnenju je največji prelom s preteklostjo prehod od prvotno negativno formuliranih ciljev k pozitivno formuliranim ciljem socialne politike. Socialna država ni ogrožala družbene samoorganiziranosti vse dotlej, dokler je skušala uresničevati negativne cilje. Torej dokler si je prizadevala blažiti ali celo odpraviti revščino, zmanjšati nevarnost pri delu in nezdravo delovno okolje, preprečiti nastajanje slumov itd. Ko pa je svojo dejavnost razširila tudi na pozitivno definirane cilje, je začela uveljavljati socialni inženiring in z njim razkrajati samoorganizacijo socialnih kolektivov, kot so družina, soseska, strokovna združenja itd. (Marshall v: Rus, 1990, str. 56)

3.8.1.5 Glazerjev pogled

Nathan Glazer je menil, da je poglavitni vir vseh težav, ki bremenijo sodobno socialno državo, v prepričanju, da je mogoče tradicionalne socialne probleme revščine reševati na netradicionalen način. S tem, ko skuša država nadomestiti tradicionalne organizacije, jih nehote slabi. Zaradi tega se v resnici povečuje možnost za povečanje revščine in zmanjšuje možnosti za njeno odpravo. Če družina, soseska in karitativne organizacije ne delujejo, ni več pravih nosilcev socialne politike. Ne glede na to, kolikšna so sredstva, ki jih ima država na voljo, in ne glede na to, kakšni so njeni programi, nikakor ne kaže, da bo socialna politika učinkovita, ker pač država deluje v praznem prostoru. (Glazer v: Rus, 1990, str. 56-57)

3.8.1.6 Robsonov pogled

William A. Robson meni, da ni poglavitni vzrok krize v širjenju državne regulacije na področja, ki so prej pripadala tradicionalnim kolektivitetam, ampak v centralizaciji upravljanja, ki se vsiljuje v dobri veri, da brez centralizacije ni mogoče zaščititi depriviligiranih državljanov in uveljaviti večje enakosti v celotni družbi. Večja enakost ni bila dosežena, ker država po svoji naravi ne more uveljaviti večje enakosti, pač pa je centralizacija zmanjšala kakovost življenja, saj je osnovni pogoj zanjo to, da lahko lokalne skupnosti samostojno odločajo o porabi sredstev. (Robson v: Rus, 1990, str. 57)

3.8.2 Kritike solidarističnih pogledov na državo

3.8.2.1 Hamerbasova kritika

Jurgen Hamerbas je podal kritiko teorije o socialni državi. Po Hamerbasu ne gre samo za prenos tradicionalnih funkcij iz družbe na državo in iz lokalnih skupnosti na centralne državne organe, ampak gre, nasprotno, za državno penetracijo kapilarnega sistema družbe (Rus, 1990, str. 57). Socialna zakonodaja je nedvomno ustvarila višjo stopnjo socialne pravičnosti, vendar je prav s socialno zakonodajo in s širjenjem javnih služb prodrla v sleherni kotiček vsakdanjega življenja. Državni sistem kontrole je postal izredno učinkovit zaradi tega, ker se izvaja posredno prek profesionalnih storitev in ne več neposredno prek državnega birokratskega aparata. Nadzor države nad državljanji je postal prek profesionalnih storitev bolj sofisticiran in subjektiven. S tem je dokončno porušeno ravnovesje med družbo in državo, to pa je tudi vir nenehne in nerešljive krize socialne države. (Hamerbas v: Rus, 1990, str. 57-58)

3.8.2.2 Illichova kritika

Ivan Illich je prav tako kot Hamerbas podal kritiko teorije o socialni državi. Pravi, da pretirana moč socialne države ne povzroča samo impotenco oziroma nezmožnost državljanov, ampak tudi novo revščino, ki jo rojeva industrijska družba. Značilnost nove revščine je v tem, da ne zadeva samo revnih, ampak tudi premožne. Ne gre torej za klasično ekonomsko revščino, ampak za civilizacijsko in kulturno revščino, ki je produkt preveč razvite socialne države. Učinki preveč razvite socialne države so podobni učinkom prerazvite ekonomije. Prerazvitost zasebnega prometa povzroča

prometne infarkte, prerazvita medicina povzroča nemoč in nove bolezni pacientov, prerazvito šolstvo pa generira pohabljujočo delitev dela. (Illich v: Rus, 1990, str. 58)

3.8.3 Pozitivne ocene solidarističnih pogledov na državo

3.8.3.1 Kingova ocena

Anthony King v svoji pozitivni oceni socialne države pravi, da so državljani postali bolj odvisni od države, vendar pa je tudi država postala bolj odvisna od državljanov. Vlada, ki ne zna oblikovati sistema davkov in socialnih služb tako, da zadovolji potrebe večine prebivalstva, nima nobenih možnosti za uspeh na prihodnjih volitvah. Zaradi rastoče vzajemne odvisnosti med državo in državljani je sodobna socialna država vse bolj podobna kaotični družini. (King v: Rus, 1990, str. 58)

3.8.3.2 Howeova ocena

Irwing Howe je navedel eno zanimivo lastnost socialne države. Z njo in zaradi nje se je zamenjala celotna narava političnega sistema. Država je postala laična in instrumentalna; ker ima predvsem skrbniško funkcijo, ni več utemeljena na ideologiji ampak na povsem konkretnih funkcijah, ki so definirane v skladu z utilitaristično tradicijo. Za večino sodobnih teoretikov je država le instrument za proizvodnjo socialne blaginje. Njeno vlogo merijo po tem koliko blaginje proizvaja in koliko je pravičen in učinkovit njen distributivni sistem. (Howe v: Rus, 1990, str. 58)

4 FILOZOFSKI POGLEDI NA DRŽAVO

4.1 PLURALISTIČNI POGLEDI NA DRŽAVO

Pluralistični pogled na državo pravi, da je državna oblast le ena izmed družbenih interesnih skupin. Je reakcija na koncentracijo suverenosti v nacionalni državi. Po tej teoriji država ni neka posebna, nadrejena družbena institucija. Država je nevtralno mesto, na katerega se s svojimi zahtevami obračajo različne interesne skupine.

Pluralizem je v najširšem smislu priznavanje in odobravanje različnosti oziroma raznolikosti. Posamezniki kot pripadniki različnih skupin in kategorij imajo torej različne in medsebojno tudi konfliktne interese. Vsem pa demokratični politični sistem daje možnost, da se povežejo v politične stranke, interesne skupine, sodelujejo na volitvah in z različnimi drugimi načini poskušajo doseči, da izvoljena državna oblast sprejme odločitve, ki so v njihovem interesu. Demokratična država je posrednik, ki poskuša upoštevati raznolike in konfliktne interese. Prav zaradi tega pa ni mogoče, da bi vedno ustregla vsem. Vendar zagotavlja določen vpliv vsaki izmed skupin in posreduje med njimi. Nikogar pa ni, ki bi dosegel vse, kar si želi. Družbena moč in oblast sta tako spremenljivi in razpršeni med različne skupine. V tem kontekstu je potrebno omeniti še pluralizem elit. Nekateri predstavniki pluralističnega pristopa priznavajo, da posamezniki ne izražajo svojih interesov neposredno, ampak jih zastopajo razmeroma maloštevilni predstavniki. Ti tvorijo elite; kar pomeni, da je družbena moč razpršena med elite. Nobena nima prevladujočega položaja, vendar niso vse enako upoštevane in močne. Tako nenehno poteka tekmovanje med elitami, kar dolgoročno vodi k ravnovesju moči in preprečuje, da bi si katerakoli elita prisvojila oblast in drugim preprečila vstop v politični prostor.

4.2 NEOKORPORATIVISTIČNI POGLEDI NA DRŽAVO

Neokorporativistični pogled na državo nam pojasni, da je država upravna institucija korporativnega telesa, ki je v tem primeru narod neke države. Ta upravna institucija izvaja skupne interese v obliki politike. Država ni ločena od ljudi, niti jim ni nadrejena. Korporativna država predstavlja organizirano ljudstvo, katere naloga je minimizirati spore in nasilje ter ustvariti harmonijo med ljudmi.

4.3 GLOBALISTIČNI POGLED NA DRŽAVO

4.3.1 Pojem in pojav globalizacije

Sam pojem globalizacije je kompleksen in večplasten in se v osnovi nanaša na to, da so ljudje in kraji zaradi povečanega pretoka kapitala, blaga, informacij, idej in ljudi vedno bolj povezani. Po tej definiciji se relativni prostor pospešeno krči, ljudje pa vedno bolj živimo v svetu brez meja, kjer namesto prejšnjih nacionalnih in globalnih razlik prevladuje prosta menjava in sodelovanje v skupno dobro celotnega človeštva. Ne samo, da nam je na dosego tako rekoč cel svet, tudi mi smo vesoljnemu svetu na razpolago.

Pojem globalizacija se je prvič pojavil v 60. letih in dokončno uveljavil v 90. letih 20. stoletja, torej v letih, ko je razpadla bipolarna ureditev sveta. O mnogih pomembnih dogodkih, sprejetih ukrepih in razvojnih smernicah pravijo, da so se zgodili zaradi globalizacije oziroma pod težo globalizacije. Celo mednarodne institucije kot je na primer Svetovna trgovinska organizacija ali Mednarodni denarni sklad, se sklicujejo na globalizacijo. Nenatančno opredeljen pojem globalizacije predstavlja osnovo za politike in ekonomije širom sveta. Na ta način se ustvarja vtis, da je globalizacija neizogiben proces, ki se mu lahko bolj ali manj uspešno prilagajamo, na moremo pa se mu izogniti, ali pa ubrati kakšne druge poti. Na ta način se svetu, kakršen je, tej novi obliki družbene organizacije, narekuje smisel, ekonomski politiki, ki je zgolj nadaljevanje monetarizma in napada na državo blaginje, ki jo je lansirala naveza Reagan-Theatcher-Pinochet, pa se pridodaja okus naravnosti. (po Svetličiču, 2004, str. 19-24)

4.3.1.1 Prvine globalizacije

V nadaljevanju bom predstavila najpomembnejše prvine globalizacije, ki z različno močjo vplivajo tudi na spreminjanje in delovanje moderne in postmoderne države. Globalizacija pomeni ustvarjanje novih ter povečanje obstoječih družbenih povezav in dejavnosti, ki naraščajoče presegajo in celo odpravljajo politične, gospodarske, kulturne in zemljepisne meje. To dogajanje bistveno povečuje gospodarsko, trgovinsko in finančno soodvisnost. Sodobna tehnologija je omogočila vsakdanje preseganje lokalnega in nacionalnega dogajanja in ga naredila izjemno dovzetnega za regionalno in svetovno.

Ekonomska in finančna razsežnost globalizacije se kaže v nastajanju svetovnega gospodarskega reda. Nastale so pomembne svetovne organizacije, kot so zlasti Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka, Svetovna trgovinska organizacija, ki jim pripada ključno mesto pri oblikovanju in udejanjanju pravil svetovnega gospodarstva. Razvile so se zelo vplivne multinacionalne gospodarske družbe. Neenakomerna porazdelitev gospodarske in finančne moči v sodobnem svetu, ki se izrazito kaže tudi v teh organizacijah, še pogloblja prepad med razvitimi in nerazvitimi državami. Te organizacije postavljajo državam članicam določene pogoje, ki njihovim organom bistveno zožujejo možnost odločanja.

Takšno ekonomsko dogajanje pa ni moglo ostati brez opaznih političnih posledic, ki se kažejo v postopnem zmanjševanju državne suverenosti in tudi v širjenju organizacij, ki presegajo okvire nacionalnih držav in odpirajo možnosti regionalnega in svetovnega upravljanja. Nekdaj za nacionalno državo izrazito značilne funkcije se prenašajo na regionalne, naddržavne skupnosti in organizacije.

Ob ekonomskem in političnem povezovanju sveta naj bi se postopoma kot protiutež ekonomski in politični moči razvijala svetovna civilna družba z vrsto nevladnih organizacij, kot so Amnesty International, Greenpeace in številne druge, ki združujejo milijone ljudi, ki so se pripravljene postaviti po robu gospodarskim in političnim odločitvam nacionalnih držav in tudi mednarodnih in naddržavnih organizacij. Kljub še vedno omejenim možnostim in zastojem v oblikovanju regionalne (evropske) ali svetovne civilne družbe nekateri vidijo v tem dogajanju vznikanje svetovne demokracije, ki bo temeljila na medčloveški strpnosti in medsebojnem spoštovanju. (po Pereniču, 2007, str. 58-59)

4.3.2 Globalizacija in razvoj države

Svet je z globalizacijo postal nestanovit, nepredvidljiv in vse bolj soodvisen. Vloga države se v globalizaciji redefinira oziroma posodobi. Intervencionalizem države se krepi a na drugačen način kot smo ga bili vajeni doslej. In sicer z delegiranjem moči, z internacionalizacijo političnega odločanja in z oblikovanjem globalnega vladanja. Vloga države pri urejanju družbenih zadev ostaja zelo pomembna. Spreminjajo se razmerja moči in možnosti vplivanja med posameznimi akterji. Države postajajo na nekaterih področjih vse manj individualno učinkovite. A po drugi strani postajajo vplivne skupinsko, torej skupaj z drugimi bodisi na regionalni ali multilateralni ravni. Pomen pa pridobivajo tudi nedežavne oziroma nevladne organizacije in še posebno transnacionalna podjetja. Z njimi si države vse bolj delijo moč in vpliv. Vse večja institucionalizacija mednarodnih ekonomskih odnosov ter njihovo regionalno urejanje (na primer EU) spodjedata avtonomijo države in jo spreminjata bolj v izvajalca regionalnih in globalnih režimov. Privatizacija, deregulacija in liberalizacija ravno tako jemljejo vladam mnoge pristojnosti, ki so jih še do nedavnega imele.

V zadnjih nekaj desetletjih je prišlo do spremembe virov konkurenčnosti, le-ti pa zmanjšujejo tradicionalno moč države. Determinante konkurenčnega položaja oziroma ustvarjanja bogastva so se spremenile:

- pred letom 1960 se je tekmovalo predvsem na osnovi lokacijsko specifičnih prednosti, kot npr. razpolaganje s ceneni surovinami in energijo.
- po letu 1960 se je težišče tekmovanja počasi selilo na tekmovanje s ceneni delom
- v sedemdesetih letih so dobile pomen ekonomije obsega in s tem kapitalna intenzivnost
- v osemdesetih letih je temeljni vir konkurenčnosti postala tehnologija
- v devetdesetih letih pa znanje in informacije nasploh (ne le tehnološke)
- s prelomom stoletja pa pridobivata pomen še internet in hitrost

Država v novi konfiguraciji virov konkurenčnosti tako izgublja na račun pridobivanja podjetij, ki ustvarjajo neoprijemljive prednosti. Država pa ne izgublja svojega vpliva na opredeljevanje pogojev gospodarjenja, v katerih delujejo podjetja in drugi akterji,

saj lahko s politiko ustvarjanja možnosti za oblikovanje neoprijemljivih prednosti, nanje bistveno vpliva z izobraževanjem, drugo infrastrukturo (npr. informacijsko), njenim učinkovitim delovanjem, zniževanjem svojih stroškov. (po Svetličiču, 2004, str. 129-131)

4.3.3 Kritika globalizacije

Pogoste in precej običajne obtožbe zoper globalizacijo so, da ogroža suverenost, stabilnost in demokracijo v državi. »Globalizacija je močno načela temelje več kot 300 let starega normativnega mednarodnega reda, ki ga je leta 1648 definirala Vestfalska mirovna pogodba« (Rizman v: Svetličič, 2004, str. 131). Ta pogodba temelji na suverenosti nacionalnih držav ter načelih samoodločbe in suverenosti v mednarodnih odnosih. Avtonomija držav je s krepitvijo globalizacije vse bolj pod udarom. Celotne države niso več popolnoma samostojne v urejanju svojih zadev. Še bolj pod udarom pa je seveda avtonomija majhnih držav. Te so še bolj soodvisne, ali bolje rečeno, še bolj odvisne od dogajanja v svetu.

4.3.4 Pozitivna ocena globalizacije

Globalizacija nedvomno spreminja vlogo države, ki ni več edina sila, pač pa si deli vloge z vse več novimi nedežavnimi akterji. V tem primeru bi lahko govorili o deljeni avtonomiji. Države si vse bolj delijo avtonomijo z regionalnimi in mednarodnimi organizacijami pa tudi nevladnimi organizacijami in institucijami civilne družbe. Implementatorska vloga se torej krepi. Država ima danes vlogo olja v kolesju globalizacije, da skrbi za čimbolj udobno in varno vožnjo, s čim manj nesrečami in uravnava hitrost glede na zunanje okoliščine. Država ustvarja možnosti, v katerih globalizacija poteka samostojno. Državna vloga je torej izredno pomembna, ker ustvarja infrastrukturne, zakonske in režimske možnosti za razmah ali oviranje globalizacije. »Država postaja transmisija med globalnim in nacionalnim« (Cox v: Svetličič, 2004, str. 134). Transmisijo je potrebno razumeti v obeh smereh: kot generator predlogov in rešitev ter kasneje prenosnik regionalno in multilateralne sprejetih rešitev, ki se lahko bolje urejajo na višji od nacionalne ravni. (po Svetličiču, 2004, str. 134)

4.4 NEOLIBERALISTIČNI POGLED NA DRŽAVO

4.4.1 Pojem in pojav neoliberalizma

Moderna socialna država je v nekaterih pogledih nedvomno spremenila tradicionalno pojmovanje liberalne države. Z državnim poseganjem v gospodarstvo in v razdeljevanje družbenega bogastva je omilila najostrejšo zamisli oziroma posledice klasičnega ekonomskega liberalizma, ki so se oblikovale v 18. stoletju in v prvi polovici 19. stoletja. Vsako omejevanje svobodne konkurence in poseganje države v tržno gospodarstvo so razumele kot nedopustno vmešavanje, saj bi ohromilo naravno učinkovitost tržnih mehanizmov in vodilo v družbeno zaostajanje in naraščanje nesposobne državne birokracije. V zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja, ki so jih

zaznamovali kriza socialne države in propad realnega socializma na eni strani ter vse bolj napredujoča gospodarsko-finančna globalizacija na drugi strani, je bilo opazno ponovno oživljanje klasičnih prvin ekonomskega liberalizma, ki se je v 21. stoletju še okrepilo in dobilo oznako »neoliberalizem«.

Bistvene zahteve neoliberalizma so: dosledna privatizacija javnih oziroma državnih podjetij, deregulacija gospodarstva, čim večja liberalizacija trgovine in industrije, zmanjševanje javnih izdatkov, zlasti na tistih področjih, ki jih je zajela socialna država, zmanjševanje državnega aparata, širjenje mednarodnih trgov ter odpravljanje nadzora nad svetovnimi finančnimi tokovi. Zagovorniki neoliberalizma prikazujejo ekonomsko globalizacijo kot neizbežen naravni proces sodobnega sveta, ki terja odpravljanje vseh ovir, ki bi ta proces upočasnile in ga delale manj učinkovitega. Neoviran razvoj svetovnega tržnega gospodarstva bo sam po sebi privedel do naraščanja osebne svobode, materialnega bogastva in demokracije. Vloga države mora bit predvsem v odstranjevanju vseh ovir, ki hromijo ta nezadržen in nepovraten razvoj postmodernega sveta. Razvija se uspešna ideologija, ki nas prepričuje, da se je temu naravnemu svetovnemu dogajanju nesmiselno upirati in da je tudi oženje prvin socialne države njegova objektivna posledica, s katero se moramo sprijazniti, ob siceršnjih velikih razvojnih obetih, ki jih bo prej ali slej samoumevno prinesla globalizacija. Ideologija, ki spremlja globalizacijo, je nov in močan dokaz, da ideološkega dojetanja sveta še zdaleč ni konec, da ideologija še naprej ostaja pomemben mobilizacijski dejavnik in učinkovita prvina pri iskanju legitimnosti vladajočih družbenih skupin. (po Pereniču, 2007, str. 60)

4.4.2 Neoliberalizem in razvoj države

Neoliberalizem je pojem, ki se je kot politika začel uveljavljati predvsem v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja. Njegov cilj je privatizacija javnih podjetij, liberalizacija notranjih in mednarodnih trgov in zmanjševanje državnega proračuna.

Neoliberalni zagovorniki neomejenega kapitalizma trdijo, da se država nikakor ne sme preveč vmešavati v gospodarstvo in življenje na trgu. Pri tem gredo tako daleč, da zanikajo pravičnost vlaganja sredstev v javno šolstvo, v sistem javnih pomoči, v javno zdravstvo itd. Neoliberalci so nasprotniki socialne države. Njihovo nasprotovanje pa ni zgolj plod pragmatičnega premisleka, torej zato, ker je država draga ali zato ker visoki davki ovirajo razvoj gospodarstva. Socialni državni nasprotujejo zato, ker je po njihovem mnenju nepravična. Vodilna misel neoliberalizma pravi, da imajo ljudje pravico do svobodnega razpolaganja s samimi sabo in s plodovi svojega dela, seveda pod pogojem, da so do teh plodov prišli na pošten način. Pravica je do te mere neodtujljiva, da je država ne sme kršiti. Podjetnik, ki je v razvoj svojega podjetja vložil izjemno veliko znanja, časa in energije, ima vso pravico, da svobodno razpolaga z dobičkom ter proizvodi in država mu mora pri tem, s svojimi predpisi in regulativami, pomagati oziroma mu le-to omogočiti.

4.4.3 Povzetek neoliberalnega pogleda na državo

Neoliberalizem gradi na prepričanju klasičnega liberalizma, da bodo tržne sile prinesle blaginjo, svobodo, demokracijo in mir vsemu človeštvu. Neoliberalci so v zadnjih dvajsetih letih oživili klasično liberalno tezo proti posredovanju države na trgu, ki postaja vedno bolj globalen. Trdijo, da država nima dovolj zmožnosti za kontrolo globalizacije in da je treba pustiti globalne trge, da delujejo po svoje. Neoliberalni pristop k globalizaciji zagovarja popoln umik državne regulative na področju meddržavnega in globalnega pretoka denarja, blaga, storitev in kapitala, ukinitve državnega nadzora nad cenami, plačami in menjalnimi razmerji valut. (Scholte v: Pikalo, 2003, str. 5)

4.5 PRIMERJAVA NACIONALNE DRŽAVE IN GLOBALNE DRŽAVE

V prejšnjih dveh poglavjih sta bila predstavljena globalistični in neoliberalni pogled na državo. Zato sem se odločila, zavoljo lažjega razumevanja prejšnjih poglavij, na tem mestu podati še razlike med nacionalno državo in globalno državo, ki sta jih predstavila dva filozofa in teoretika, in sicer Altvatar in Mahnkopf-ova. Podala sta dualnost pogleda na nacionalno in globalno državo, ki sta ga strnila v naslednji prikaz:

Nacionalna raven	↔	Globalna raven
meje nacionalne države	↔	brezmejni svet
suverenost nad ozemljem	↔	erozija ozemeljske suverenosti
politika in moč	↔	ekonomija in denar
gospodarstvo kot sestavni del družbe	↔	gospodarstvo kot družbi zunanje
pravo in regulacija	↔	deregulacija
teritorialno načelo političnega delovanja družbe (npr. skozi družbeno pogodbo)	↔	abstraktno načelo delovanja družbe, predvsem preko ekonomskega mehanizma
jasno mesto in čas	↔	abstraktni prostor in globalni čas
lokalna konkurenčnost	↔	tekmovanje v globalnem prostoru
politične organizacije nacionalne države v obliki političnih strank	↔	kriza organiziranosti strank in mrežne nevladne povezave
vladanje nacionalnih vlad	↔	globalna vladavina

Vir: Pikalo (2003, str.35)

4.5.1 Prvi pogled

Altvatar in Mahnkopfova menita, da je ontološko gledano (ontološka metoda je idealistična metoda, ki iz subjektivnih pojmov sklepa na objektivni obstoj) mogoče govoriti o treh pogledih na razmerje med globalizacijo in vlogo države. Prvi in najbolj razširjen pogled govori o tem, da je na globalizacijo mogoče gledati kot na povečanje intenzivnosti odnosov oziroma izmenjave med že vzpostavljenimi enotami, ne glede na to ali so politične, kulturne ali gospodarske. Globalizacija dojeta na ta način, označuje proces, ki ima svoj začetek na ravni enote in pomeni intenzivno izmenjavo med enotami, medtem ko se narava samih enot ne spreminja. Država ontološko ostaja ista kot doslej. Drugič, na globalizacijo se lahko gleda kot na proces, ki spreminja enote. Spremembe na sistemski ravni vplivajo tako na sistem kot na naravo enot (npr. spremembe v načinu akumulacije kapitala vplivajo na naravo državnih tvorb). Zagovorniki tega videnja se bolj ali manj strinjajo, da bo v naravi enot v prihodnosti prišlo do pomembnih sprememb. Medtem ko država ontološko ostaja na svojem mestu, naj bi se pomembno spremenili vzvodi, ki jih ima na voljo za usmerjanje družb in gospodarstev. Tretje videnje gleda na globalizacijo kot na proces, ki bo popolnoma spremenil naravo države kot prostorske oblike družbenega organiziranja.

4.5.2 Drugi pogled

Drugi pogled pa obravnava vlogo trga, svetovnega ali domačega, ki mu ga namenja globalizacija. Za neoliberalne teoretike je značilno, da državo obsojajo na smrt (Cable v: Pikalo, 2003, str. 37). Država ni več sposobna odgovarjati na izzive iz okolja, pa naj gre za tržne izzive ali pa kulturne ali tehnološke spremembe, ki se zaradi nesposobnosti države dogajajo nad njo ali mimo nje. Med takšne izzive sodijo visoko mobilni finančni kapital in manjše možnosti države za nevtralizacijo negativnih posledic njegovega delovanja, vedno več neposrednih tujih investicij ali vedno večja mobilnost ljudi.

4.5.3 Tretji pogled

Tretji pogled pa je idealen za razlago stanja kakršen danes vlada v svetu. Soočamo se z težkimi časi, ko je vse države sveta zajela recesija. V državah je nastopila kriza, ker naj bi bili birokratski aparati preveliki, premalo prožni, ker se naj ne bi odzivali primerno na vplive iz okolja. Posledično postajajo državljani vedno bolj nezadovoljni s svojo državo, ker se le-ta po njihovem mnenju ukvarja sama s sabo, za vzdrževanje birokratskega sistema potrebuje visoke prihodke od davkov, ki jih naloži državljanom, ne daje pa primerne odgovora na zahteve državljanov. Tu najde svoje mesto globalizacija kot zunanji okvir oziroma zunanja determinanta, ki dodatno otežuje ravnanje države, država je namreč vpeta v mednarodne gospodarske tokove, država je globalizirana, država danes ne more biti več sama. Zaradi teh dveh dejavnikov se uvede t.i. strateško načrtovanje in strateško upravljanje, ki zajema drugačno upravljanje s storitvami za državljane, pospešeno uvajanje novih informacijskih tehnologij, nov način upravljanja s financami, z javnim dolgom in davkoplačevskim denarjem, privatizacijo itd. Za strateško upravljanje najema ljudi, ki se jim zaupa

najodgovornejše funkcije oblasti s širokimi javnimi pooblastili, ne da bi ti ljudje bili kadarkoli deležni demokratskega zaupanja ljudstva. Teoretika tudi pravita, da so spremembe v nacionalnih gospodarstvih veliko bolj vplivale na spremembe v globalnem gospodarstvu, kot je sama globalizacija povzročila premikov v nacionalnih gospodarstvih (po Pikalu, 2003, str. 34-38).

4.6 FILOZOFSKI POGLED NA POSTMODERNO DRŽAVO

Tradicionalna država se je modernizirala s širjenjem družbenih dejavnosti (šolstva, zdravstva in socialnega varstva) v javnem sektorju ter se na ta način preoblikovala v moderno državo. Sedaj pa se moderna država postopoma preobraža v postmoderno tako, da se vse tesneje povezuje s civilno družbo (kamor uvrščamo profitne, neprofitne in prostovoljne organizacije).

Vse bolj se širi spoznanje, da je moderna država v zadnjih desetletjih 20. stoletja in v prvem desetletju tega stoletja doživela pomembne spremembe, ki odločilno vplivajo na tiste njene značilnosti, ki so utemeljevale uporabo pojma »moderna država«. V tem smislu je mesto moderne države postopoma začela zavzemati postmoderna država. Nekateri vidijo temeljni vzrok za zaton moderne države in njeno nadomeščanje s postmoderno državo v globalizaciji, ki naj bi bistveno zožila pomen posamezne nacionalne države, njeno zmožnost nastopati kot osrednji in najučinkovitejši politični dejavnik v sodobnem svetu. Postopoma naj bi izgubljala svojo suverenost v notranji in zunanji razsežnosti. Posamezna država naj ne bi bila več sposobna obvladati svoje ekonomske politike in zlasti ne finančnih tokov, prav tako pa tudi ne dogajanja na mednarodnem področju, kjer naj bi vse očitneje izgubljala svoj privilegiran položaj pri urejanju mednarodnih odnosov in postala zgolj eden izmed možnih subjektov tega urejanja. Gospodarska globalizacija in z njo naraščajoča soodvisnost držav, ki terja na številnih področjih (gospodarskem, finančnem, trgovinskem, okoljevarstvenem itd) mednarodno sodelovanje, oži samostojnost odločanja posamezne države. V svetu je vedno več nevladnih organizacij, ki jih morajo države upoštevati.

4.6.1 Postmoderna država in javna uprava

Tradicionalno sklicevanje državnih organov na varovanje javnega interesa postaja vse manj prepričljivo, če njihovo delovanje ni učinkovito. Tako naj bi na primer za legitimnost državne uprave ne zadoščalo več zgolj spoštovanje zakonitosti, temveč naj bi bilo vedno bolj pomembno, ali je dovolj učinkovita v spremenjenih razmerah, ali je sposobna uresničevati svoje naloge s čim manjšimi stroški. Vse bolj se uveljavlja prepričanje, da veljajo za doseganje učinkovitega upravljanja v bistvu enaka ali vsaj zelo podobna načela, ki so uveljavljena v zasebnih dejavnostih. Meje med zasebnim in javnim naj bi se postopoma zabrisale. Upravno delovanje naj bi se čim bolj približalo modelu zasebnega podjetništva.

Spremembe organiziranosti javne uprave naj bi bile ene izmed prvin prehajanja moderne v postmoderno državo. Okoren in nefleksibilen državni aparat naj bi postal veliko bolj fleksibilen in sposoben hitro reagirati na družbene spremembe. Pomembna značilnost, vsaj v primeru enotnih držav, naj bi bila njihova pospešena decentralizacija.

Prehajanje moderne države v postmoderno sproža tudi vprašanje, kako se ob tem prehajanju spreminja odnos med državo in prebivalstvom, med posameznikom in skupnostjo. Pogosto se to vprašanje poskuša razčleniti ob soočanju z moderno demokracijo in njeno domnevno krizo ob prehajanju v postmoderno obdobje.

4.6.2 Postmoderna država in politika

Postmoderna politika širi krog političnih subjektov, ki bi se vključili v politično igro in vedno bolj poudarja postopke pogajanja in dogovarjanja med socialnimi partnerji. Legitimne naj bi postale predvsem odločitve, do katerih je prišlo po predhodnem soočenju države z različnimi socialnimi partnerji. Nekateri vidijo tudi v širjenju referendumskega odločanja enega izmed dovolj vidnih prvin postmoderne družbe in vloge države v njej. Državljeni postajajo vse bolj zahtevni in vse bolj kritični do državne oblasti. Oblast mora zato, da bi dosegla vsaj povprečno stopnjo legitimnosti, izumljati postmoderne metode vladanja, pri čemer mora upoštevati, da se oblikuje vrsta bolj ali manj konkurenčnih družbenih subjektov, domačih in mednarodnih, ki jih pri odločanju ni več mogoče zanemarjati in odrivati. Vse bolj naj bi se med njimi uveljavljali partnerski odnos in metoda dogovarjanja ter kompromisnega sprejemanja odločitev.

4.6.3 Postmoderna država in njena suverenost

Avtorji, ki kritično obravnavajo in dojemajo hitro preraščanje moderne v postmoderno državo menijo, da sodobni oziroma postmoderni družbeni tokovi v pozitivni in negativni obliki prej krepijo kot slabijo državo. Sprašujejo se, ali je zmanjšanje suverenosti res škodljivo kot zaton moderne države oziroma države sploh. Opozarjajo na zgodovinsko dejstvo, da so državo vselej omejevali notranji in mednarodni dejavniki. V današnjem svetu erozija suverenosti ni zajela v enaki meri celotnega sveta. Vse države tudi globalizacije ne dojemajo enako. Za nekatere je globalizacija velika prednost, drugim prinaša predvsem nove stiske in težko rešljive probleme. Zato je najbrž res smiselno razlikovati v današnjem svetu med predmodernimi, modernimi in postmodernimi oblikami države. Vendar pa ne glede na to, kako razvrščamo države v 21. stoletju, ostaja dejstvo, da tudi v postmoderni dobi suverenost še ni izgubila svojega pomena. Seveda pa je najbolj očitno zaznati spremembe suverenosti pri izrazitejših postmodernih državah. Zanimivo pri tem je, da prav te države na določenih področjih zmorejo uporabiti svojo moč, torej uveljaviti svojo suverenost, veliko učinkoviteje kot moderne ali predmoderne države. Tako izrazito področje je preprečevanje mednarodnega terorizma. Kajti dejstvo je, da se terorizem pojavlja predvsem v tistih državah, kjer je državna moč šibka.

4.6.4 Postmoderna država in globalizacija

Prezreti tudi ne kaže dejstva, da ekonomska globalizacija, rahljanje državnih meja, zmanjševanje in odpravljanje državnih omejitev ter oblikovanje mednarodnih organizacij in nadržavne skupnosti ni nastalo brez odločitev razvitih držav. To je še posebej razvidno v vseh obdobjih evropskega povezovanja, pri čemer so imele odločilno vlogo gospodarske in politične elite. Evropsko združevanje je del globalizacije, toda tako globalizacija, kot oblikovanje nadržavnih skupnosti sta delo najbogatejših držav današnjega sveta. Pri njih je vedno šlo za presojo, ali z odstopom dela suverenosti posamezna država pridobi večjo varnost ter večjo ekonomsko učinkovitost. Kljub domnevni zavezanosti prepričanju, da je minil čas nacionalnih držav, Evropa napreduje samo tedaj in toliko, kolikor voditelji posameznih vplivnih držav presodijo, da je to v korist njihovim nacionalnim interesom. Kajti jasno je, da lahko obvladujejo globalizacijo predvsem razvite države in zato so postmoderne države v bistvu še vedno močne države.

5 ZAKLJUČEK

Premet raziskovanja diplomske naloge je bila država in filozofsko – teoretični pogledi nanjo. Predvsem sem se osredotočila na teorije in poglede, ki opredeljujejo moderno in postmoderno državo. Opredelitev pojma država mi je pomagala razumeti vse teorije, ki sem jih študirala in obravnavala pri ustvarjanju diplomskega dela.

Pri prebiranju teorij in definicij države, ki so jih spisali različni avtorji, sem ugotovila, da je skoraj vsem skupno to, da državo pojmujejo kot neko pravno združitev ali pravno organizacijo ljudi. Kar je bila tudi moja hipoteza, ki sem jo skozi celotno ustvarjanje tudi skušala potrditi.

Država je politična tvorba, ki predstavlja združenje ljudi ter ima dejansko oblast nad določenim geografskim področjem. Praviloma obstaja na geografsko določenem ozemlju, nad katerim ima država legalno oblast. Znotraj tega ozemlja se nahajajo osebnosti, ki imajo status državljanov. Država ima v primerjavi z drugimi združenji na istem ozemlju statusno vodilno oziroma prevladujočo vlogo, ker zahteva, da so ji vse druge organizacije znotraj njenih meja podrejene. Država je suverena, če ima popoln nadzor nad ozemljem in vsem dogajanjem v državi. Država je notranje neodvisna, če ima nadzor nad notranjim dogajanjem in je zunanje neodvisna, če ji druge države priznavajo posebnost. Država je tudi vir pravnega reda, pravila njenega delovanja so kodificirana. Ključna naloga države je zagotavljanje skupnega dobrega za vse državljanke. Država je v večji ali manjši meri gonilna sila razvoja oziroma središče družbenega razvoja. Država je središče političnega dogajanja. Če je smisel politike v usmerjanju družbe k določenim ciljem, potem je država najprimernejša in najučinkovitejša organizacija za uresničevanje tega smisla. Brez nje bi bilo to življenje neorganizirano, neučinkovito in v veliki meri prepuščeno golim naključjem ter neobvladljivim konfliktom.

Iz gornje navedenih značilnosti države lahko sklepamo, da je država osrednji in izjemno pomemben družbeni pojav. Pojav, ki je vselej vzbujal bogato miselno odzivanje in iz katerih je nastalo mnogo različnih filozofsko – teoretičnih izhodišč. Država je bila in je še predmet filozofskega, sociološkega, politološkega in pravnega raziskovanja.

Platon je v svoji idejni teoriji navajal, da je država samostojna duhovna tvorba. Njegov sodobnik Hegel pa je pojasnil moderno inačico idejnega pojmovanja države. Zanj je država najvišja in najpopolnejša oblika razvoja ideje, v kateri se odraža človekova svoboda.

Pogodbene teorije o državi so se razvile v 17. in 18. stoletju in so pri svoji opredelitvi države izhajale iz delitve družbenega razvoja na preddržavno in državno stanje.

Biološka teorija o državi se je pod vplivom pomembnih dogajanj v biologiji razvila v 19. stoletju. Ta teorija je skušala pojasniti bistvo države z bolj ali manj doslednim uporabljanjem naravoslovnih spoznanj. Njeni teoretiki so trdili, da je država svojevrsten živ organizem, za katerega veljajo podobne zakonitosti, kot za vse druge žive organizme.

Sociološke teorije o državi državo proučujejo empirično in deskriptivno in jo pojmujejo kot učinkovito sredstvo v rokah vladajoče družbene skupine, s katerim si ta podreja in obvladuje ostale.

Radikalno – kritične teorije vidijo v državi družbeno ustanovo, v kateri prihaja do odtujitve. Država je zgodovinski, ne pa večer način družbenega organiziranja, zato je smiselna in nujna revolucija, ki bo odpravila razredno razklanost družbe in s tem zgodovinsko potrebo po obstoju države.

Za totalitarne države je značilna absolutna prevlada ene ideologije. Dejanska oblast v državi je v rokah ene politične stranke. Totalitarizem zavrača večstrankarski pluralizem, delitev oblasti in koncept prave države.

Moderna pravna teorija o državi vidi v državi izključno ali pretežno pravni pojav. Najradikalnejši predstavnik te teorije je bil Kelsen, ki je trdil, da sta pravo in država identična pojma. Država je le drug izraz za celoten pravni sistem, država je personifikacija pravnega sistema in zunaj njega nima pravne eksistence.

Solidaristične teorije izhajajo iz zapletenosti sodobnega življenja in razvejane delitve dela. Poudarjajo, da je država proizvod družbene solidarnosti, ki terja učinkovito zavarovanje splošnih družbenih interesov.

Pluralistični pogled na državo pravi, da je državna oblast le ena izmed družbenih interesnih skupin. Je reakcija na koncentracijo suverenosti v nacionalni državi. Po tej teoriji država ni neka posebna, nadrejena družbena institucija. Država je nevtralno mesto, na katerega se s svojimi zahtevami obračajo različne interesne skupine.

Neokorporativistični pogled na državo nam pojasni, da je država upravna institucija korporativnega telesa, ki je v tem primeru narod neke države. Ta upravna institucija izvaja skupne interese v obliki politike. Država ni ločena od ljudi, niti jim ni nadrejena.

Globalistični pogled na državo pravi, da globalizacija pomeni ustvarjanje novih ter povečanje obstoječih družbenih povezav in dejavnosti, ki naraščajoče presegajo in celo odpravljajo politične, gospodarske, kulturne in zemljepisne meje. To dogajanje bistveno povečuje gospodarsko, trgovinsko in finančno soodvisnost. Globalizacija nedvomno spreminja vlogo države, kajti države si vse bolj delijo avtonomijo z regionalnimi in mednarodnimi organizacijami pa tudi nevladnimi organizacijami in institucijami civilne družbe.

Neoliberalni zagovorniki neomejenega kapitalizma trdijo, da se država nikakor ne sme preveč vmešavati v gospodarstvo in življenje na trgu. Neoliberalci so nasprotniki socialne države, ker je po njihovem mnenju nepravilna. Neoliberalizem gradi na prepričanju klasičnega liberalizma, da bodo tržne sile prinesle blaginjo, svobodo, demokracijo in mir vsemu človeštvu.

Postmoderni pogledi na državo nam razkrivajo, da se moderna država postopoma preobraža v postmoderno tako, da se vse tesneje povezuje s civilno družbo (kamor uvrščamo profitne, neprofitne in prostovoljne organizacije). Nekateri vidijo temeljni vzrok za zaton moderne države in njeno nadomeščanje s postmoderno državo v globalizaciji.

Iz navedenega lahko zaključim, da se moja hipoteza ni v celoti potrdila. Kajti v njej sem zapisala, da vsi teoretiki vidijo državo kot neko pravno združitev ali pravno organizacijo. Predvsem se ni potrdila pri teoretikih, ki so obravnavali in pojasnjevali totalitaristične teorije o državi. Kajti totalitaristične države v celoti zavračajo koncept pravne države. Pri vseh ostalih teoretičnih pogledih na državo pa se je hipoteza v celoti potrdila. Torej, da se država smatra kot neka pravna združitev ali pravna organizacija.

LITERATURA

○ **Samostojne publikacije**

1. AQUINAS, Thomas. Država. Globus, Zagreb, 1990.
2. BOHINC, Rado., CERAR, Miro., RAJGELJ, Barbara. Temelji prava in pravne ureditve. GV založba, Ljubljana, 2006.
3. CHOMSKY, Noam. Profit pred ljudmi. Založba Sanje, Ljubljana, 2005.
4. DAHL, Robert. A. Uvod v teorijo demokracije. Založba Krtina, Ljubljana, 1997.
5. FELICIJAN, Drago. Razmišljanje o državi. Mohorjevi koledar, Ljubljana, 1998.
6. FUKUYAMA, Francis. The end of history and the last man. Penguin books, London, 1992.
7. FUKUYAMA, Francis. State building, (governance and world order in the twenty-first century). Profile books, London, 2004.
8. GALBRAITH, John Kenneth. Nova industrijske država. Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1970.
9. GAMBEL, Andrew. Politika in usoda. Založba Sophia, Ljubljana, 2006.
10. GRAMAŠI, Antonio. O državi. Radniška štampa, Beograd, 1979.
11. GRASMANN, Günter. Uvod v velike sodobne pravne sisteme. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1998.
12. HARVEY, David. A brief history of neoliberalism. Oxford university press, New York, 2005.
13. HIRST, Paul. The pluralist theory of the state: selected writings of G.D.N. Cole, J.N. Figgins, H.J. Laski. Ruthledge, London, New York, 1993.
14. HUNTINGTON, Samuel. Spopad civilizacij. Mladinska knjiga, Ljubljana, 2005.
15. KAUFMANN, Arthur. Uvod v filozofijo prava. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1998.
16. Kelsen, Hans. Pure theory of law. The lawbook exchange, Union, New Jersey, 2002.

17. KELSEN, Hans. Čista teorija prava. Pravna fakulteta Ljubljana in Cankarjeva založba, Ljubljana, 2005.
18. KING, Roger. The state in modern society, (new directions in political sociology). Chatham house publishers, New Jersey, ZDA, 1986.
19. KUŠEJ, Gorazd., PAVČNIK, Marijan., PERENIČ, Anton. Uvod v pravoznanstvo, Uradni list RS, Ljubljana, 1996.
20. LENIN, Vladimir Iljič. Država in revolucija (marksistični nauk o državi in naloge proletariata v revoluciji). Cankarjeva založba, Ljubljana, 1972.
21. LIPICER KUSTEC, Simona. Poseganje države v civilno družbo: javnopolitična perspektiva. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2006.
22. MARITAIN, Jacques. Človek in država. Claritas, študentska založba, Ljubljana, 2002.
23. MATTEUCCI, Nicola. Novoveška država, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1999.
24. MUHIĆ, Fuad. Teorija države. Svjetlost, Sarajevo, 1982.
25. PERENIČ, Anton. Pravo. Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1993.
26. PERENIČ, Anton. Uvod v razumevanje države in prava. Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko-varnostne vede, Ljubljana, 2007.
27. PIKALO, Jernej. Neoliberalna globalizacija in država. Založba Sophia, Ljubljana, 2003.
28. PINTER, Andrej. Sodobne teorije javne sfere. Zbirka javnost, Ljubljana, 2005.
29. PITAMIC, Leonid. Država. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1996.
30. ROUSSEAU, Jean-Jacques. Družbena pogodba. Cankarjeva založba, Ljubljana, 2001.
31. RUS, Veljko. Socialna država in družba blaginje. Domus, Ljubljana, 1990.
32. SVETLIČIČ, Marjan. Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2004.
33. ŠINKOVEC, Janez. Pravna, demokratična in socialna država. Enotnost, Ljubljana, 1996.

34. TUBIĆ, Risto. Enciklopedijski riječnik marksističkih pojmova. Veselin Masleša, Sarajevo, 1974.

35. WOLFF, Jonathan. An introduction to political philosophy. Oxford university press, London, 1996.

○ **Članek v reviji**

1. IVANC, Blaž. Država in načelo subsidiarnosti. Javna uprava. 2000, let. 36, št. 4, str. 463-479.

2. ORAŽEM, Vito. Država brez oblike. Delo. 23. dec. 2000, let. 42, št. 298, Sobotna priloga.

3. PAVČNIK, Marijan. Narava pravne države. Javna uprava. 2005, let. 41, št. 2/3, str. 573-586.

4. RUS, Veljko. Sociološki vidiki prehoda iz moderne v postmoderno državo. Teorija in praksa. 2003, let. 40, št. 1, str. 5-16.

○ **Prispevek oziroma poglavje v knjigi, zborniku**

1. IGLIČAR, Albin. Nacionalna in evropska dimenzija suverenosti. V: IX. Dnevi javnega prava. Inštitut za javno upravo, Ljubljana, 2003, str. 149-158.

2. MERHAR, Viljem. Proučevanje ekonomske vloge države. V: HVALA, Ivan. SEDMAK, Marjan. SIMONETI, Rino (ur.): Sodobna država, Kaj mora in kaj zmore. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2003, str. 21-27.

3. NORČIČ, Oto. Ekonomska vloga države. V: HVALA, Ivan. SEDMAK, Marjan. SIMONETI, Rino (ur.): Sodobna država, Kaj mora in kaj zmore. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2003, str. 28-32.

4. PAVČNIK, Marijan. Vprašanje prvin države. V: CERAR, M., NOVAK, A., PAVČNIK, M., PERENIČ, A.: Praktikum za uvod v pravoznanstvo, ČZ Uradni list RS, Ljubljana, 1998, str. 38-40.

5. RUS, Veljko. Moderna država kot institucija in kot organizacija. V: HVALA, Ivan. SEDMAK, Marjan. SIMONETI, Rino (ur.): Sodobna država, Kaj mora in kaj zmore. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2003, str. 11-18.

6. RUS, Veljko. Postmoderna država. V: HVALA, Ivan. SEDMAK, Marjan. SIMONETI, Rino (ur.): Sodobna država, Kaj mora in kaj zmore. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2003, str.77-79.
7. SIMONETI, Rino. Država kaj mora in kaj zmore. V: HVALA, Ivan. SEDMAK, Marjan. SIMONETI, Rino (ur.): Sodobna država, Kaj mora in kaj zmore. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2003, str. 18-20.

○ **Viri iz interneta**

1. Adam, A. Zofija v medijih – Prednosti in slabosti neoliberalizma.
URL=«http://www.zofijini.net/mediji_neoliberalizem.html«. 27.2.2009.
2. Juričan, D. Radio Student – Ali totalitarizem in anarhija nujno pripeljeta do demokracije.
URL=«<http://radiostudent.si/projekti/demokracija/teksti/29totalitarizem.html>«. 14.2.2009.
3. Sbaza – Uvod v politologijo.
URL=«http://sbaza.net/clanek_html.php?url_clanka=clanki_sb1%2Fpef%2Fuvod_v_politologijo.php«. 14.2.2009.
4. Kovačič, M. Svarog – Sociološke teorije – Biologistične teorije.
URL=«http://baza.svarog.org/sociologija/socioloske_teorije/biologicisticne_theorije.php«. 16.2.2009.
5. Svarog – Sociologija – Sociološke teorije.
URL=«http://baza.svarog.org/sociologija/seminarska_iz_socioloskih_theorij.php«. 16.2.2009.
6. Svarog – Sociologija – Teorija države – Organizacija in birokracija.
URL=«http://baza.svarog.org/sociologija/teorija_drzave/organizacije_in_birokracija.php«. 17.2.2009.
7. Trampuš, J. tednik Mladina – intervju dr. Igor Pribac.
URL=«www.maldina.si/mednik/200811/clanek/slo-intervju---jure_trampus/«. 5.2.2009.
8. Wikipedia. The free encyclopedia.
URL=«<http://en.wikipedia.org/wiki/State>«. 9.2.2009.
9. Wikipedia. Prosta enciklopedija.
URL=«<http://sl.wikipedia.org/wiki/leninizem>«. 24.2.2009.

SEZNAM TABEL

1. Slika 1: Nacionalna raven in globalna raven, str. 38

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Spodaj podpisana Martina Strahovnik,

z vpisno številko 04032484,

sem avtorica diplomskega dela z naslovom:

Filozofsko – teoretični pogledi na državo.

Dovoljujem objavo diplomskega dela na internetu.

S svojim podpisom zagotavljam, da sem diplomsko delo izdelala samostojno pod mentorstvom:

doc. dr. Alenke Kuhelj.

V Ljubljani, dne 01.04.2009

Podpis avtorice:

LEKTORICA diplomskega dela je Marija Šelek, univ. dipl. nov.